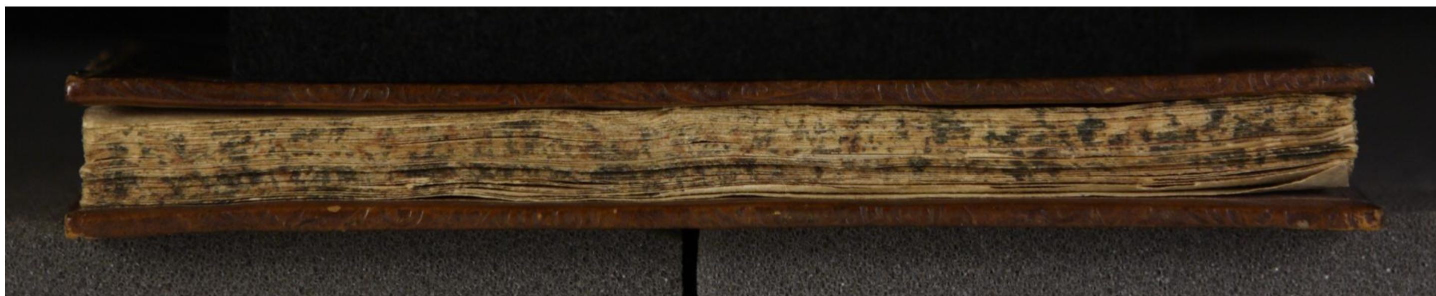Om den
gamle og nye
Gud m. m.
1535

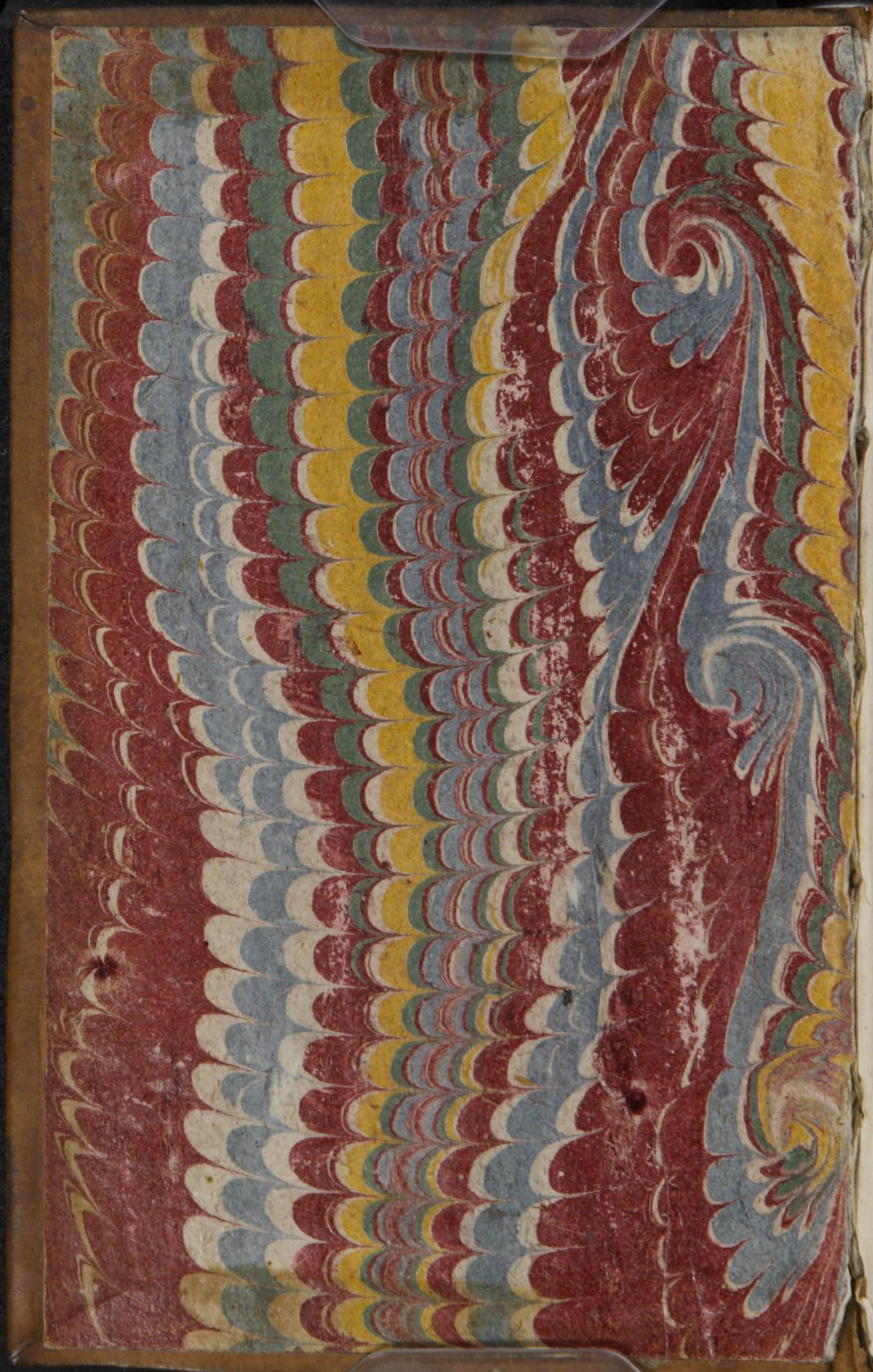

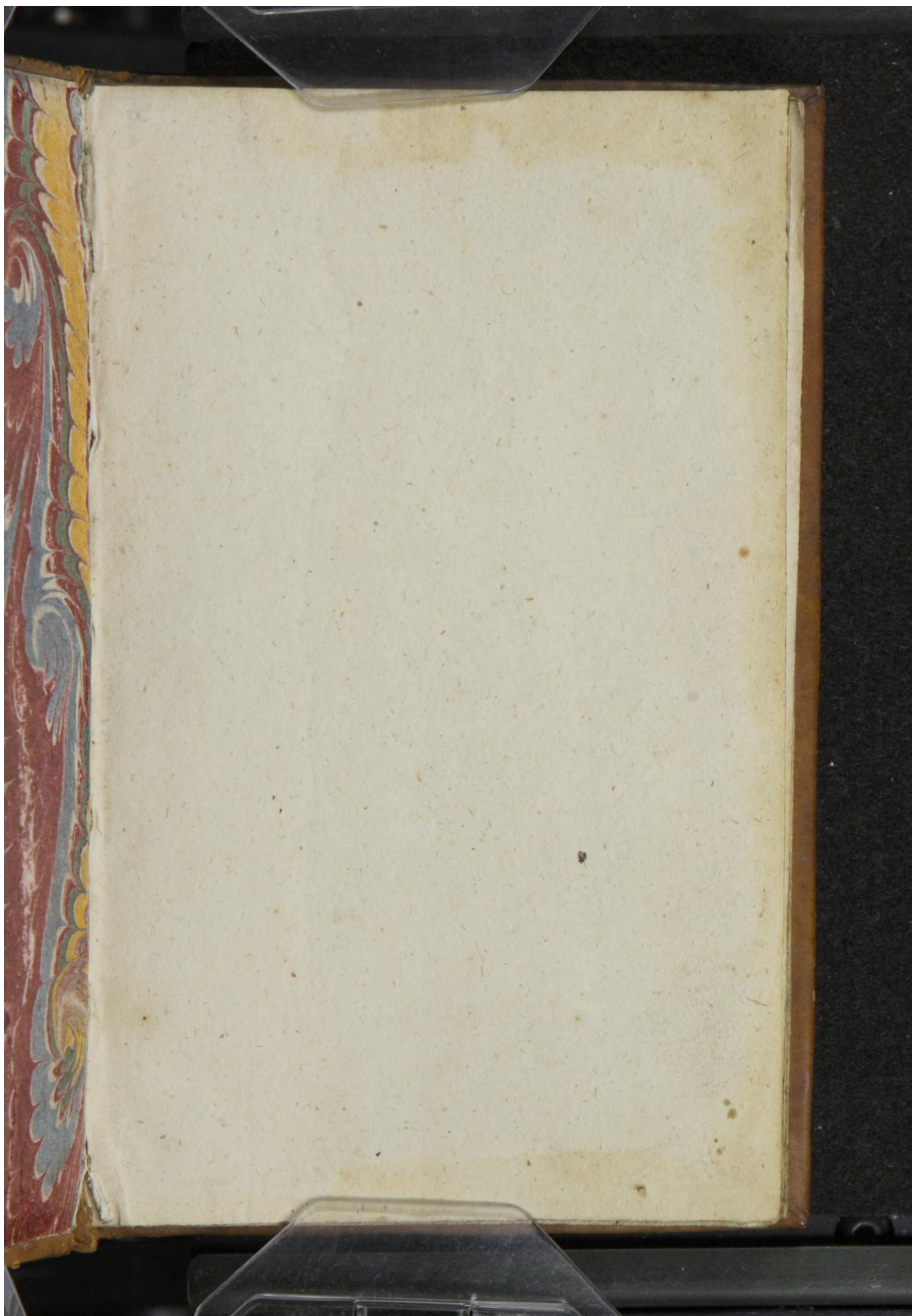

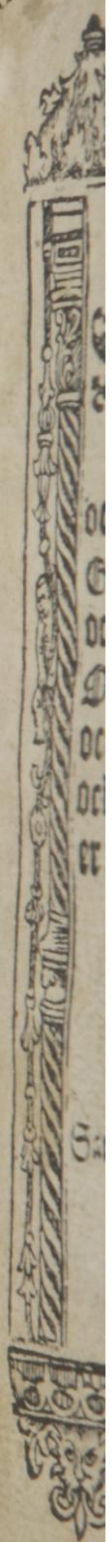

58 bl. 30 à 31 Lin. Sign. A–F – 8 bl. G. 10 bl. cp.

66 e

Om den gamle Gud oc om den ny Gud Om den gamle Tro oc om den ny Tro Om den gamle lerdom oc om den ny lerdom och huorledis alt affguderi er først opkommet

Sat i Malmø. Aar M.D.xxxv

Faartalen

Alle fromme Christne naade och fred

dem som ære bedragne oc forførde omwendelse Oc forblindede oc forherdede Phariseer/ Doctere/Lærere oc Mestere atuarelse oc paamindelse om Gudz strenge dom som han wil gøre ved Jesum Christum vor herre Amen

Efter thi ath det sande Suerd (om huilket Christus taler selff om Math. x. ca.) Er nv i vor tid vddraget aff balgen och skinner klart/ Saa ath menniskes wisbed/ Ceremonier / bud sat/ skickelser oc deris selff dictede helligbed/ er nw bleffuen hastelige obebaret der ved: Thi ath Suerdit er nogit forklarit fra den megle sløff oc søg som det lenge vaar skiult iblant/ Christus vor herre ynckede och forbarmede sig før der offuer/ der han betrode. S. Pouel oc de andre sine Apostle / oc deris rette efterkommere til samme suerd / Ath de skulle der met mādelige stride/ oc offuerwinde all Mørckhedēs velde/ mact / krafft och herredømme/ Nw det bliffuer vddragit igen oc begyndis nogit ath rēsis feyeſſ oc claris / Da opsetter sig all Mørckhedens mact oc welde mod det/ Som ere de verdēs vise veldige och hoffmodige/ Megtige/ Ge

rige/ wkyske Hipocriter/øgen skalke och dieffue
len selff/thi han er forferdet for Gudz suerd/oc
han begerer den gamle fred oc rolighed sō han
før lenge brugede i sin ondskaff/ ath han kan si-
de fredsommelige i sin stol oc sede(vdi sit hygle-
ri) som han haffuer fongit formedelst sine bud
tienere oc anhengere som waare til enss met hā-
nem/oc giorde hannem hielp trøst och bistand

¶ Nu bliffuer hanss hemmelige skat obenba-
re/som Konger Herrer/Førster/Steder/Rige
borgere oc andre flere vdi saa mange hundre-
de aar haffuerundelige och riglige giffuit till
Gudz tieniste ath bygge Kircker/ Closter met/
oc begafuede dem met Slot oc leen/Steder oc
Byer/oc met mange andre store gaffuer oc fri-
heder/oc mente ath de giorde Gud stor ære der
met. Aff huilcket gotz nu paa denne tid Konge
børn/ Herrer oc Førster forlente /begaffuede oc
tillockede ere/at holde met dem/oc myggene och
greshopperne aff Egipten fonge stor sold oc løn
aff samme skat oc rente. Thi de mene ath de ville
der met trenge oc tuinge det gloende oc skinnē-
de suerd ind i balgen igen:oc komme saa til de-
ris gamle fred oc rolighed. Men skinnet aff sā-
me brendene suerd haffuer nu trengt sig saa hart
igennem mange hierters øgen / ath der er bleff-
uen stor tuedract oc oprør offuer all verden: saa
ath sønen er mod faderen /oc daatteren mod mo
deren/ oc tiuendene i hws sit ere mod huer andre/

Cloſterne ere och tuedractige. Sāme ſuerd haff-
uer oc giort de høylerde doctore oc verdens vi-
ſe ſtumme oc vanuittige/ oc lert de enfoldige lig-
folk ath tale dybe oc vnderlige ting. Den ene vil
hid/den anden did/der aff er kommet ith almin-
deligt ſprock blant folckit. Saa ath mange gec-
ke ſige. Jeg vil bliffue hoſſ min gamle Gud/ oc
hoſſ min gamle tro: oc hoſſ den gamle lerdom/
det ene parti vil ſkylde det andet/ oc aarſage ſig
och gøre ſig god och retferdig / aff huilcket ieg
haffuer nu aarſage til ath ſcriffue en føye vn-
deruiſning der om. Huad den gāle oc ny Gud
er/ och der til offuerløbe den hellige ſcrifft och
gamle Hiſtorier om de gerninger ſom ſkede ere
at mā kan der aff vnderuiſe det menige ſimpele
folk om de ſpørſmaal/ oc den ſtore tuedract ſom
der om nw paa ferde er/ ſaa ath huer ſom Gud
giffuer nogen ret forſtand/ kan der aff komme til
rolighed i ſin ſamuittighed/ och tage ſig ingen
tuilactighed til om den atſkillige kircke tie-
niſte ſom hypocriter haffue ſelff opdictet
men bort kaſte dem ſom ſkadelige/
forgengelige oc vnøtte-
lige ſtycke oc rette ſig
aldelis effter den
hellige ſcrifft/
och tygge den rette kerne och lade affnen
hen fare

Saa begyndis her nw først i bogen/aarsagen til all vor elendighed/blindhed / synd och ondskaff/ huorledis de ære indfødde i oss ved Adams vantro Aff huilken rod alt affguderi er opworit / Jeg wil oc scriffue begyndelsen aff mange affguder som findis i atskillige historier: Som er Lucifer/ Belus/ Pallas/ Juno/ Venus// Saturnus. &c.

Effter Christi fødelse vor Jødernis blindhed deris affgud: Siden philosopherne/ Effter dem komme Kettere som falskelige vdlagde och misbrugede den hellige scrifft/ Paa det siste effter dieffuelens onde raad oc bedrageri/ ophøffnede de creaturene offuer Gud met den affgud Panen: Aff huess embedis misbrug den ene wildfarelse effter den anden/ er opkommē offuer all werden/ Saa ath Christus er moren fordreffnen oc wbekent/ Oc Tempelen i Rom er altid viere opladen/ met atskillig oc sielsyn Gudz tieniste oc Ceremonier/ saa ath der er ingē ende paa dem/ huilke han stadfester oc biuder ath holde Saa ath det waare icke wskelligt om mā trode/ ath der skulle ingen anden Antechrist kōme en den som nu er i Rom. Thi ath Christus och hans apostle haffue aldrig saadant predicket/ lert: budit eller befalet: som han gør. Men altid forbiudit och formaledidet det som han nu skicker biuder oc befaler

4

I Verdēs begyndelſe der de fornuff-
tige creature waare ſkabte/da bleff
der ſtrax twedract mellem Engle-
ne i Hiemmelen/ thi at ſomme aff
dem hølle met Gud/ oc ſomme vi-
gede fra hannem oc giorde dem en ny Gud/ ſō
waar Lucifer. Der bleff oc ſtrax twedract blant
menniſkene paa iorden fra Adā ved Abel och
Chain: oc alle deris efftercommere haffue gon-
git oc en nu gaa i deris vey till verdens ende: ſō
oſſ klarlige forkyndis aff den bog Geneſis/och
aff den gantſke Bibel oc aff de gamle Hiſtori-
ers ſchriffuere/ſom er Manethon hoſſ de Egip
ter/ Beroſius hoſſ de Chaldeer: Mochus och
Heſtius i Cyrien: Heſiodus oc Joſephus i Jø-
deland: oc Titus Liuius hoſſ de Rommere/ſaa
finde wi ſandelige ath menniſkene haffue altid
holdet atſkillig fremmit Gudz tieniſte/ oc giort
dem beſynderlige ny Guder i huert land

¶ Aarſagen til ath ſaa mãge affguder er opruñ
den aff vor førſte faders Adams vantro. Thi at
den tid den alſommectiſte Gud hagde giffuit
ſig Adam ſelff tilkende/da trode han icke hans
ord men waar hannem wlydig/ oc den vantro
oc wlydelſſe bleff hannem til ith ſnart oc ſkade-
ligt fald. Der han icke frøctede Gud ved troen:
da ſøgte han ſig ſelff: oc begerede den konſt/ath
vide ont oc gaat/oc haabedis ath bliffue lige ſom

guder. Saa bleff han forskuden aff Gud fore
han waar hannem wlydig och icke trode hanss
ord. Den Adams vantro och wlydighed bleff i
hans lender/ oc den faa wi effter hannem. Wi
haffue oc sugit oc did den vantrois nature aff
Eue bryst/ oc hwn er saa sterck/ ath alle menni-
ske bliffue almindelige fødde i vantro/ som der
staar Roma. xi. ca. Der fore (effter min forstand)
da er arff synd inted andet en vantro met gen-
stridelse som fødis i oss her paa iorden. Fordi
bleff offer indsat i Naturēs low/ oc omskerelsen
i lowens tid/ oc den hellige daab i naadens tid
til troens tegen/ och ath de skulle sette alt deris
haab til Gud/ der fore øffuede de dem trøstelige
i troen/ thi det induertis menniske bleff der met
lydigt/ oc trode Gudz ord oc hanss tilsigelse/ for-
di ath naar tegenet er vden troen da er det in-
ted wert. Och naar wi tencke paa troens tegen
och kalle paa Gud/ da skulle wi der aff tage oss
en aarsage ath han vil giffue oss sin store naade
och holde oss sine løffte. Der fore skulle wi met
en fast tro oc hiertens begering loffue/ prise och
tacke hannem/ thi ath en ret christelig tro/ er det
største offer/ naar man tror paa Gud och setter
sit haab til hannem/ da gør mand den alderbe-
ste och nøtteligste gerning. Hagde Adam ret
trod Gudz ord da hagde han aldrig syndet/ och
effter thi ath han falt i vantro/ da straffede Gud
hannem retferdelige. Denne vantrois oc wly-

dighedz onde art/haffue alle hanss børn almindelige arffuit effter hannem/at wi søge oss selffue i alting aff vor egen nature/ och ophøye hoffmode oc framsette oss/ oc gøre ny guder aff oss selffue. Saa sette sig Chain offuer sin broder Abel/och bygde sig den første stad sõ hed Enoch och giorde sig selff en Konge. Saa begynte och den hoffmodige Nemrot ath bygge det hoferdige Kongerige Babilonien. Kong Sen aff Sirien Abrahams oldefader/ bygde den første Affgude tempel/oc begynde ath bede til menniskẽ for Gud. Stacket der effter der Belus Nerotz søn hagde rolige regeret lxxv. aar i Babilonien och Sirien/da vilde hanss søn Nimis gøre sig almuen velustig/thi lod han gøre sin faders bilkede gantske kaastelige/och sette det høyt op mit paa marcken/och gaff der saadan frihed til/ ath alle som flyde til samme bilkede Beel/de skulle vere fri och felige fore huad som helst sagde hagde giort. Saa gaff dieffuelen sig i samme bilkede/oc suarede och talede til folckit/ thi hølde de det for en ny Gud/oc kallede det Beel:oc han bleff siden deris Gud i Assirien och Babilonien. Der Nimis bleff død da bleff samme Beel framdelis/saa ath han bleff en gammel Gud paa det siste/thi de hølde hannem for deris Gud i Babilonien/mere en halff andet tusende aar:oc saa lenge stod det Babiloniske Konge rige

Der effter den tid Paris Priami ſøn aff Troy=
en hagde ſeet de tre deylige quinder i ſin drøm
ſom waar Juno/ Pallas oc Venus/ da behages
de hannem alle tre vel: thi lod han opreyſe deris
billede i Tempelen/ ſaa gaff dieffuelen ſig ſtrax
i dem oc talede aff dem til folckit/ der fore giorde=
de affgudinder aff dem

¶ Saturnus waar en kaaſtelig oc ſubtilig
mand till ath bruge iorden/ oc fick der fore ſtor
priſſ oc loff aff folckit/ ſaa ath de giorde hannẽ
til deris Konge. Der han waar død/ da gior=
de de ith billede effter hannem: oc hølde der for
en iordens Gud

¶ Juppiter ſom waar paa ith beflødit land
kallis Creta: han waar hoffmodig och megit
wkyſk/ oc paa det ath han kunde faa yndeſt aff
folkit/ da gaff han dem ſtore gaffuer ſølff och
guld oc penninge ſom hannem kunde fly nogẽ
deylig vng quinde. Han forkledde ſig oc offte
ath han kunde diſſ bedre komme til dem/ ſom
Ouidius ſcreff i Methamorphoſis. Der han
waar død da hølde de hannem for en ny Gud
oc met tiden bleff han oc en gā mel Gud. Saa
maatte man vel her nu ſcriffue om mange gu=
der/ thi ath huor der waar nogen naffn kundig
oc mectig mand/ ſom Kong Beel wor/ Gerig
ſom Saturnus wor/ hoffmodig ſom Juppiter
wor: En tyran oc blodſubere ſom Mars waar
liſtig oc vel talendis ſom Pallas oc Mercuri=
us wore/ wkyſk i alle maade ſom Venus och

Priapus waar/fuld och drucken som Bachus
waar/en sandsigere som Apollo/en vild iegere
som Diana waar &c. Dem giorde de til ny gu
der

☙ In summa/naar nogen hitte eller fant paa
nogit nyt subtiligt eller kaansteligt sticke som
icke waar før paafundit/han fick strax ith nyt
naffn der aff och kalledis en Gud/och naar de
giorde nogit billede effter dem saa gaff dieff-
uelen sig strax listelige i dem/oc talede oc bulre-
de aff dem. Stundem bleffde han ild/ skyndem
drømede folckit aff dieffuelens indskydelse der
om/ath naar de baare deris siuge til deris bille
de oc offrede der/da bleffue de sunde. Saa ere
de ny affguder opkomme iblant de gamle/och
siden bleffue affguderne atskillige kallede huer
ved sit naffn effter menniskens vilge. Saa ath
naar nogen Konge fori strid/da tog han de aff
guders billede met sig som hannem tøcte ath
vere best i krig/som waar Mars den affgud/
Det beuisis och klarlige met det Capitolium
som de Rommere hagde fult met affguder dem
offrede de til oc spurde dem om raad. Den som
vilde haffue en deylig vng quinde: han hølt me-
git aff den affgudinne Venus. Den bonde sō
gerne vilde haffue megit korn han kallede paa
den affgud som hed Saturnus. Den som vil-
le bliffue sund han kallede paa den affgud A-
pollo. Den som vilde vere wiss oc klog som Grec
kerne han kallede paa Dianam oc Palladem

oc huer affgud hagde sine prester som talede altid met dem/naar det menige folk vilke offre /da ginge de til presterne/at de skulle sige dem huorledis de skulle haffue dem met deris offer och gaffuer. Saa ophøyde det ene land sig offuer det andet met deris affguder / oc giorde dem atskillig tieniste. Saa ville det ene land haffue en yppermere Gud en det andet. Der fore spottede den hellige prophete Helias dem met deris gud Baal oc hās fire hūdrede propheter. De Epheser giorde oc stor hoffmodighed met Diane kaastelige tempel: der fore begyntis der och store orlog/saa at det ene land drog mod det andet i strid och sloge deris guder ned plat i stycke/ det skede fordi ath den ene gud waar saa god som den anden/de waare oc emod huer andre/thi forstørles de den ene gud den anden. Saadan regimente waar der met affguder mere en i tw tusende och lij aar før en Christus fødder waar / men der Christus gaff sig ned aff sin euige faders skød til oss arme forblindede och syndige menniske: oc anammede mandom/da bleffue disse ny guder met tiden actede aff menniskene for gamle guder. Thi dem bleff da lagt tøme i munden/ ath de bleffue icke saa mectige siden som de wore førre. Som den hellige scrifft siger Sapientie xiiij capittel

¶ Jesus Christus lerde siden menniskene ath

bekende den rette sande och euige Gud: och ath
bede til hannem i aanden oc i sandhed/ sō Da=
niel før spaade i det viij cap. Der de affguders
temple ødelagdis i mange land oc Christenhe-
den forøgedis fast/ da kunde diefuelen det icke
lide eller thaale/ ath han skulle bliffue saa gant=
ske foracted. Thi raadde han sine prester ath de
skulle foriegte oc ihielsla alle de Christne som de
kunde offuerkomme/ thi de predickede och lerde
emod de gamle affguders tro. Saa bleffue Kō=
gerne/ Herrene: Førsterne oc øffuerhedē tilraad
de aff presterne ath bruge saadan tyrannye och
vmildhed mod de Christne/ saa ath huor de fū=
de dem/ da lode de affliffue dem met suar pine oc
plaffue/ och de mente ath de giorde deris guder
stor tieniste der met och ath de skulle fonge diss
større løcke ath saadanne Christne som de kalle=
de kettere bleffue bort tagne aff verden

¶ Men Christus bleff fast hoss de fromme er=
lige Christne som forlode och trede dem til han=
nē / oc hā giorde vnderlige gerninger ved dem.
Saa ath affguderne følle ned oc slogis sønder
oc deris Prester och Propheter bleffue der off=
uer beskemmede. Der somme aff Kongerne oc
Herrene det saage/ da bekende de deris synder
oc komme til den Christelige tro

❡ Da tenckte den gamle dieffuel Lucifer: sō waar den første ny Gud: skulle dine bilkede din ære oc offer saa affleggis/oc skal dit naffn saa bespottis/oc aff din guddommelige ære met offer/røgelse oc andet plat forgaa. Da maat du søge ith andet raad/thi man kender dig nu oc ved huo du est. Oc effter thi at de Christne icke nu mere holde aff tēpelē eller den vduertis brā oc praal som der plegis ath brugis/oc aff deris krafft oc mact staar i den hellige scrifft/ der tale de altid om/ oc de predicke der aff for huer mand/oc ingen kan staa emod deris predicken oc lerdom/thi han er gantske vnderlig oc mectig. Ath Gud Fader haffuer en søn/oc at Gud er bleffuen mennjske/oc waar kaarsfest/død oc opstod aff døde/oc huorledis man skal tro Euāgelium och leffue der effter/och vere tolmodig i sin sorg oc modgong/ oc gøre sin wuen gaat oc elske hannem: oc bede gaat for hannem och andet saadant mere. Dette hagde de affguders prester aldrig lert Kongerne: herrene eller folcket/men de lerde dem der tuert emod

❡ De Christne leffuede da saa kerlige/ erlige oc fredsommelige tilsammen effter Euangelium/ath Augustinus sagde. Jeg trode icke ath Euangelium waar sant før en de christnis erlige oc gode leffnid tuang mig der til som er kō men oc voxen aff Euangelio. Effter ath der kō me saadāne fromme/kerlige oc erlige mend aff

Euangelio:da maa deris Euangelium oc ler-
dom endelige vere ſant

❡ Saa tenckte dieffuelen ſom er en tuſindfold
kaanſtermand paa den førſte begyndelſe och
fundamente aff den Chriſtelige tro/och giorde
ſig ſelf ſaadant it argumente. Du waaſt den
deyligſte/lerdiſte:edeligſte oc fornymſtigſte blãt
alle creature/oc du trode icke Gudz ord oc bud:
men du waaſt hannem wlydig/ der fore waaſt
du forkaſt aff hannem

❡ Item ith andet argumente. De førſte mẽ-
niſke Adam och Eua trode icke Gudz ord och
bud/mẽ wore hãnem wlydelige/der fore bleffue
de forkaſte. Deſligeſt waar oc Chain/Saul och
andre flere hannem wlydige /der fore bleffue
de forkaſte. Thi kan ieg vel vide aff min egẽ
forfarelſe ath huo ſom icke tror Gud/och hans
ord och bud/ han bliffuer forkaſt aff hannem.
Her aff følger den rette grunduals hiørne ſten
ath der er ingen ſtørre bedre eller tacknemme-
ligere gerning for Gud. En ath aldelis och all
eniſte tro paa hannem/oc ath tro hans ord och
bud/oc icke ſpørge eller grunde der paa at ville
vide aarſagen der til. Som Eſaias ſiger xl. ca
Huo waar hans raadgifuere

❡ Item ſaa formercker ieg oc vel ſagde dieff-
uelen ath detolff Apoſtle lerde de Galileer den
gãtſke rette tro met Gudz ord oc bud/ oc i alle de
ris tale waar aff ſcrifften/de lagde inted der til
oc de toge ey heller nogit der fra/de lode hende

bliffue som Gud hende talet hagde/thi staar de
ris Gud met dem: ath ingen Keyseris/ Kon-
gis eller Herris mact kan staa emod deris ler-
dom. Diss mere de Christne fordriffuis / pinis
plaffuis och affliffuis diss gladere och stercke-
ere de/oc diss mere predicke oc lere de Gudz ord
oc Euangelium. Thi skalt dw saa gøre/du skalt
sette det gamle aass paa angelen for dem(som er
vantro)met huilcket du selff Adam oc Eue/ Ca-
in Nemrot Saul/ Hieroboam/ och wi alle ere
fagne met/och forsøge om nogen vil en nw bide
der paa. Saa sette dieffuelen det aass(som er
vantro)paa angelen som mercket wlydighed
thi huo som tuil han tror icke. Saa fristede han
Jøderne ath de talede mod Apostlene om deris
lerdom oc sagde ath de waare bedragere/thi de
predickede mod Mosi low/ och de bøde ath in-
gen skulle tro paa deris lerdom/de sagde oc ath
huo som icke bliffuer omskaaren oc holder Mo-
si low han kan icke bliffue salig. Ach huilcket ith
stort aass kaste dieffuelen da for dem/ Jøderne
maatte vel sagt met skel. Apostlene predickede en
ny low oc ketteri. Wi ville bliffue hoss den gam-
le Jsraels Gud / och hoss den gamle lerdom.
Huad siger S. Poul der til/ han disputerer ic-
ke megit met Philosophie konst:men han siger
Gala.iii. Er det saa ath i lade eder omskere da er
icke Christus eder nøttelig/huo haffuer saa be-
draget eder ath i ere saa snart faldne fra Gud. O
Paule waare dw her nw hoss dette aass(som er

vantro oc bedrageri)da skulle den gamle dieffi
uel snart fly aff alle land

Waare det saa ath Apostlene komme en nu
igen och predickede Euangelium / da skulle de
øffuersle oc Phariseerne en nw holde deris gā
le Gud/low oc lerdō fore. Naar de bliffue offuer
uondne met scrifften da bruge de stolte skam-
melige oc løse ord/och gøre opløff och twedract
blant det menige simpele folk. Som S. Pouel
taler hierteligé om ij. Cor.xi.ca.vd til enden/læss
samme capittel/der finder dw om hanss suare
arbeyde som han hagde ath predicke Euange-
lium/oc wi som høre Euangelium ere alligeuel
Gud saa wtacknemmelige ath wi ville icke tro
det fulkommelige

Dette onde forgifftige aass(som er vantro)
kaste den gāle dieffuel for Jøderne xlij. aar effter
Christi død/til de bleffue slagne oc fordreffuen
aff Tito oc Vespasiano/oc han bedrager dem en
nu der met til den euige død ath de quelyes der
ydi. Den tid dette aass bleff saa obenbarligt oc
bekent / ath folckit kunde der fore vocte sig. Da
sette han ith andet aass paa angelen/det vor Key
serēs/Kōgers oc alle herrers mact offuer al ver
den som før er sagt Thi det er nw ith almınde-
ligt sprock. Hielpe icke ord/da skulle suerd hiel-
pe. Men diss mere han opueckede tyrannie och
grumhed i Herrene mod de Christne/diss mere
bleff den christelige tro stadfestet

¶ Siden tenckte dieffuelen ith andet sticke op
oc sagde. Dette vil icke saa fram/thi de Christ-
ne ere haarde/stercke oc stadige folk. Du maat
findeith andet fund/ thi dw kant inted skaffe
met Jøderne eller andre tyrāner/du maat bru-
ge dine presters disciple (som ere Philosopher
thi de haffue megit lert aff de affguders pre-
ster) Saa raadde han Greckerne i Athenis/
Boesen/ Corinthen och Achaia til ath kære och
klage paa de Christne fore de predickede om
Christi opstandelse/och ath de døde skulle op-
staa igen. Der fore bespottede oc loede ath dem/
oc toge argumente mod dem aff Philosophien
aff Aristotele/Socrate/Pithagora och aff de
siw wise/oc beuisede det met deris subtilige de
monstratz och beuisning/ath det waar wmue-
ligt ath de som døde waare kunde faa liff igen
oc saadant mere. Huad de Christne talede och
predickede om troen da sagde de Grecker der
tuert emod ganske subtilige oc kaanstelige met
deris Philosophie. Thi sagde den hellige Apo
stel S. Pouel som der staar i Corin.i capi. Wi
predickeden kaarsfeste Jesum / Jøderne till
skendsel/och Greckerne til daarlighed/ thi ath
de hølle det for daarhed. Men naar de saage
det egen som skede effter den Euangeliske ler-
dom da trode de Euangelio. Denne tuedract
mellē de christne oc Philosopherne varede ved
try hundrede aar effter Christi død/oc de Chri
stne effter verdens tal bleffue foractede for-

smaade oc forfølgede. Thi ath den rette stadi-
ge oc faste kerlighed til Gud staar der vdi ath
de Christne fordriffuis/forfølgis/pinis oc ihiel
slass for hāss skyld/oc den christelige kircke stod
alderhøyst oc deyligst i sāme try hundrede aar
Saa kom der en keysere som hed Constantinus
Try hundrede oc xi aar effter Christi fødsel/hā
wor en erlig oc from mand/han hølt megit aff
aff gudernis prester och deris aandelige stat.
En tid som han hagde stort orlog oc krig mod
en hed Maxentius/ Da hagde han stor sorg
huorledis han kunde off ueruinde hannem/thi
Maxentius forfulde alle christne megit/oc vor
en megtig troldkarl/oc giorde huad han vilke
En nat som han laa oc soff da drømde han at
han stride mod Maxentium / oc i det saa han
ith stort forgylt kaarss staa øster paa hiemme-
len der han spurde huad det waar for ith tegen
da hørde han en røst saa sige. Constantine i det
tegen skalt du off ueruinde din fiende. Der hā
vagede op oc tenckte der paa om morgenen/da
sagde han sit raad oc herrer det/da suarede de
ath det waar de Christnis tegen. Saa lod han
strax kalle nogre christne fore sig. De sagde hā
nē aff det hellige kaarss oc megit aff den chri
stelige tro. Da sagde Keyser Constantinus Er
det saa ath ieg off ueruinder Keyser Maxētiū
da vil ieg och bliffue en christen. Saa tegnede
han sig oc alt sit folk met kaarssens tegen/oc off
ueruant Maxentium met stor priss oc ære

Saa ville de Rommere opreyst oc giort Constā-tino en stor triumph och ære/da sagde han. Gører Gud den ære oc icke mig / oc lod strax opreyse ith herligt oc kaasteligt kaarss och bleff døbt oc en christen mand effter de Rommerske historier/som der oc staar Distin.xcvi. Constantinus. Och ath han strax fire dage der effter gaff till kircken de store oc dyrebare gaffuer. Men S. Jeronimus siger in Tripartita historia/ at Cō-stantinus bleff døbt paa sin siste tid i Nicomedia och icke i Rom som de sige/det rimer sig icke vel/om de mange gaffuer och andet mere som staar i den Romske ret ath han skulle giff uit til kircken der han bleff døbt/ thi det findis icke i Constantini Testamente/thi Constantinus besad Rom som Constantinus hans fader/och effter Constantinum Constantius hans søn. Oc effter Constantium Julianus &c. Men han gaff de Christne frihed til ath bygge kircker oc ath predicke Euangelium obenbare oc andre kaasteli-ge gaffuer. Men han gaff dem icke Rom eller nogre land eller folk ath regere offuer

¶ Den gamle dieffuel bryngede sin kaanst offuer maade listelige och sette ith kaansteligt aass paa angelen i saadan maade. Han tenckte det er aldrig før skeet ath de Romske Keysere vigede fra dine guder før nw/ sønge de Christne saadan framgong da slaff dine billede oc guder ned aff Capitolio oc sønder brødis oc tredis met fø

der/oc templene bliffue nedslagne/thi skalt dw saa gøre. Dw skalt tage dine Philosopher tilh hielp oc gøre dem en ond forstand mellem dem selffue/saa bliffue de tuedractige. Och naar de bliffue tuedractige/saa forminskis den christelige tro oc actis lidet/ oc saa komme dine guder til deris ære igen. Dette aaff slog en Prest iblant de Christne aff angelen som hed Arrius oc wor en Greker/och waar i Alerandria Egipti. Der han lesde Euangelium Joannis xiiij capit. J huilcket der staar faderen er yppermere en ieg. Der aff tog han sig en aarsage til ath predicke oc sige/ath der waar saadan atskilighed i helligetrefoldighed/ath faderen waar den største oc megtiste. Der nest sønnen ringere en faderen/ oc saa den Helligand ringere en Sønnen. Hører i gode Christne huor fuld den gamle dieffuel er aff underlige fund oc liste / ath han kunde støde denne Hiørne sten och fundamente aff vor Christelige tro omkuld. Han haffuer giort aff sin flit der til fra verdens begyndelse at han kunde drage mennisken der til ath de skulle icke tro paa Gud och sette alt deris haab til hannem

¶ O dw Arri haffuer dw icke lest der tuert emod Joã.x.ca. det som Christus der siger. Jeg och faderen ere en ting. Desligest der han sagde Philippe huo mig seer/han seer och min fader Huad bedrog Arrium den Prest andet en hans Philosophie/der han mente at han ville udtyde

Den hellige scrifft och forstaa hende aff Aristotele/det skeer och saa i dag met mange lerde diss ver. Den Arrius fick mange disciple som hølle met hannem/oc kaste hannem op for en ny Gud met deris falske lerdom. Thi ath Philosophien beuiser de ting met exempel/ demonstratz oc beuisning som hwn taler om. Dieffuelen bleff glad ath hans raad gick fram och formerede sig/oc ath de christne bleffue twedrectige mellem dem selffue/ thi keyser Constantinus hølt oc met Arrio/oc en naffn kundig Biscop som hed Eusebius i Nicomedia som ligger i det lille Asia. Aarsagen der til waar den ath aff det lille Asia Moria/Achaia oc Macedonia ere meste parten aff de Philosopher vdkomne/oc hagde der holdet scoler i mange aar aff kong Daridis tid aff Assiria oc Media/de Philosopher trode icke mere en de kunde forstaa oc beuise met deris egen fornufft

¶ Paa den tid bleff der en lerd mand vdwald til Biscop i Alexandria som hed Athanasius Han dristede sig til ath ville sige keyser Constãtino sandhed om troen. Dieffuelen bestillede strax nogre aff sine disciple oc ridder røde ath de beløge den erlige mand Athanasium for keyseren/saa ath han bleff wred paa hannem oc stod effter hanss liff oc halss i lang tid. Dog paa det siste fornam han ath han waar wskyldig. Oc Arrius fick en skammelig død der hã gick paa stol in Cõcilio Niceeni. Der bleffue mã

ge kaasteligе Artickle framsette och forklarede Som Athanasius siden bescreff oc vdlagde i den Psalm Quicunque vult saluus esse som han giorde i Trier

¶ Der dieffuelen hagde fangit den ene fiske met angelen da hølt han atkigenel det aass/thi han saa ath mange høke met Arrio/oc tog saa nogre ord aff den hellige scrifft/och suarede dem met Philosophie/oc sette dem paa angelen. Saa komme de vnøttige fiske (som icke waare vdualde til salighed) som waar Macedonius/Nestorius/Eurithes/ Simones/ Valentinianus/Donatus/oc andre flere. Der effter ved lxviij aar/ath de vnøttige fiske oc principaler capiteyner hagde opsluget aset met angelen/da kom der stor vildfarelse iblant de christne/ath de hellige Bisper Athanasius/Eusebius/Hilarius/Cirillus/Damascenus/Ambrosius/Jeronimus/ Augustinus &c. hagde stort arbeyde ath scriffue oc disputere der emod Denne trette oc tuedract om den hellige scrifft haffuer stondet oc waret ved otte hundrede aar Huo som begerer mere ath vide om disse ny guder/oc den ny tro/han lede der effter i den Decretal xxiiij questione iij: Quidem. In den disputatz bleffue de gode fedre vnderstyndem aarsagede for de Philosophers modstand skyld ath de nødd is styndem til at tage beskermelse mod dem som icke aldelis komme offuer en ss met den hellige scrifft

Men der de screffue arffuelige deris rette me-
ning aff hiertet/da torffte de vel sige der tuert
emod/som deris bøger der om vduise. Thi haff
uer Augustinus icke sagt wuislige. Man skal
icke ansee menniskens helligheed eller kaanst/
men alle ene den hellige scriffts hellighed och
tage hende ret fore met all flit

Den skalckactige fiende Lucifer som
alle vegne tøster eff ter Gudz ære/
tenckte bort oc igen/och gaff vel act
paa de Christnis stat oc leff nid/och
han saa oc vel ath Keyseren hagde
megit orlog oc krig met sine egne och met andre
land/for huilcket mange følcke fra den christelige
tro/oc kunde icke giffue dem til ath høre Gudz
ord for orlog skyld. Dieffuelen saa oc ath Bis-
perne giorde icke andet en studerede i den hellige
scrifft/och predickede Euangelium for folckit/
ath de skulle elske huer anden oc lide armod. Bis
pen i Rom(som nw kallis Pauen)han hagde in
ted herredøme offuer Rom/ som han nw haff-
uer. Thi han waar da en Sogne prest oc icke me
re. Desligest hagde de andre Bisper i alle de
andre Steder/ingen mere mact end en Sogne
prest eller kirckeherre nw haffuer i en Stad el-
ler By i Christendommen. Bisperne toge da wa
re paa det som dem befalet waar/och de forkyn-
dede folckit Gudz rige/ath man skulle elske huer
anden/oc trøste oc spise de fattige. Naar folckit

gaff de pēninge eller nogē legemēs nøttørt/ da delede de det blant fattige oc gaf fue huer effter som han hagde behoff/ lige som Apostlene giorde i forme tid. Samme tid lede de stor forfølgelse och bespottelse aff store herrer for sandhedz skyld/ men de lede det gerne for Gudz skyld. Och det menige folk arbeyde trolige/ oc den ene trøste de den anden/ oc de forsamblede dem tilhobe der som de kunde best bliffue met ro. Saa kom den hellige fader S. Anthonius mange mennisker oc discipletil Gud och den hellige tro i Egipten/ oc troē forøgede sig da saa megit i ørckē aff hās lerdom/ ath nogre tusende mennisker lerde der Euangelium aff hannem/ oc øffuede dem i ith strengt och erligt leffnid. Som S. Jeronimus der om scriffuer. Der man screff Aar effter Gudz byrd fire hundret och lxxvi. och Keyserne hagde stort orlog mellem dem selffue/ oc den tid det Romske Rige skulle forgaa/ som Gud da ville/ oc Keyserlige slecte waare ødelagde och bortdøde/ da waar der en Capiteyn i Rom som hed Orestes han gaff sin søn den ære ath han skulle kalles Augustulus och icke Augustus som de rette Keysere før kalledis/ det waar at han skulle kallis en liden forøgere til Romme Rige/ thi ath den rette Keysere som regerede Rom/ Valland/ Jtalien oc Tyskland waar da fordreffuē Oc Keyseren aff Constantinopel som hed Jsaurus sette da Orestem i hans sted/ oc han sette den Augustulum framdelis til en Capiteyn i Rom

Saa stod den megtige stad Rom for vden key
sere(som tilforn waar en Drotning offuer all
verden)och waar da vnder en Capiteyn. Saa
opreysdde en første sig paa hin side Vngeren/
ieg tror i Valachien/ oc hed Odoacer aff Rytz-
land/han forsamlede it stort tal folk oc drog op
til Rom. Saa for Orestes vd mod hānē met sin
heer. Der han saa den store heer som Odoacer
hagde da flyde han bort til Papiā/oc Odoacer
forfulde hannē oc stormede Staden oc vant hā
nem offuer/oc slo Orestem ihiel/oc drog saa i-
gennem Valland bort oc igen/ oc der han fant
der ingen modstand/da drog han til Rom som
en fiende/ oc bleff Romske konge met suerd och
mact/oc regerede der som han selff vilde. Saa
fick det rette Romske rige ende. Tusinde tuhun
drede oc xxix aar effter ath Rom bygt waar/oc
effter Gudz byrd firehundrede lxxv aar. Der
Odoacer hagde regeret Rom ved xiiij aar/ da
waar och Francke rige vnder Rom iblant an-
dre land som skattede dertil / Oc nogre aar der
effter da vilde de aff Franckerige icke giffue
deris skat til Rom / men de forsamlede megit
folk oc sloge de Römere fra dem och giorde dem
selff ut en konge i Franckerige som hed Pha-
ramundus/saa giorde oc andre land. Oc lige
som Odoacer vant Rom met mact och vold saa
bleff det oc taget fra hannem. Oc en konge aff
Gødeland som hed Theodoricus stack hānem
ihiel. Saa bleff den veldige Stad Rom giff-

nen de vdlendske tyranner til roff/som der waare aff atskiffige land oc rige. Lige som Mediolan haffuer oc veret vondet i vor tid. Styndem regerede herrene aff Vngeren offuer dem/styndem de i Rom/styndem de Grecker/Styndem Frandsoser/Styndem Armener. Oc huilcken som mest kunde føre orlog oc krig/hã fick mact offuer dem

¶ Jeg kan ingen sted finde bescreffuit ath nogen Paue hagde Rom i de tider/eller førde nogit orlog oc krig/men de hølte dem i armod oc ydmyghed den ene effter den anden som gode predickere. Der man screff Gudz aar fem hundrede oc tiit/da kom der en erlig Keysere aff Gotia som hed Justinus/han hagde oc Constantinopel. Han lod kalle de fordreffne Bisper aff deris elende oc giorde dem alt gaat. Effter hãnem regerede hanss søster søn Justinianus/hã waar megit retferdig/ thi samlede han all keyserlig ret oc skick i en bog. Som wi nu kalle den Keyserlig ret/ Han tenckte oc megit der paa at Romme rige waar da saa megit forderffuit oc forminds ket/thi vant han somme land igen/oc oprette riget nogit igen/oc stictede mange kircker serdelis vdi Constantinopel. Han gaff och presterne stor rigdom och rente / det behagede Bisperne oc presterne vel/de bleffue och megit gladere en de waare føre

Paa den tid waar der en Biscop i Rom som hed Agapitus han bleff sent til Keyseren aff Theodato ath han skulle forlige dem sammen. Denne Biscop waar saa hellig at han gaff en blind mand sin syn igen der han kom til porten i Constantinopel. Dette skede aar effter Gudz byrd femhundrede oc xxx. aar

Siden brugede dieffuelen den ny Gud sin skalckhed igen/der man screff femhundrede oc lxx. aar. Da bleff den store Gregorius Biscop i Rom som waar den første aff det naffn och født i Capodocia och Mauricius den første aff Grecken waar da Keysere. Der samme Biscop Gregorius bleff rig da giorde dieffuelen tuedract mellem Keyseren oc hannem/at han bleff hanss fiende/oc Bisperne bleffue da megit foractede. Der Keyseren saa forfulde Gregorium da straffede Gud hannem saa at Phocas vant hannem offuer oc lod halsshugge hannem/och Phocas bleff saa Keysere i hanss sted

Denne Gregorius waar den siste Paue i Rom som gick i Christi Apostlis oc disciples fod spor. Der Bisperne finge io mere och mere rigdom effter Constantini tid/ da leffuede de icke aldelis effter Euangelium som de andre giorde fore dem/men de gaffue dem fra Euangelio i blant met/til Ceremonier oc giorde ny skickelser oc Statuter den ene effter den anden. Dog wore de erlige i deris omgengelse oc leffnid i sãme Gregorij tid. Siden lucte de Euangelij bogen

aldelis tilſammen/oc begynde ſtor ſtat/och fore
ſaa til Herre hoff oc mode oc hagde megen om
gengelſe met dem ſom her eff ter følger
❡ Denne Phocas waar en Krigis mand/oc
bleff vdvald til Keyſere i marcken i ſtrid/ for
ſin mandoms ſkyld/oc det andet aar der eff ter
da døde den hellige Biſcop Gregorius / ſom
waar en aff de fire lerefedre i den hellige Chri-
ſtelige Kircke. Da waar den gamle dieff uel
icke en da til fredz met det megle ſuig ſom han
hagde før optenckt ath bedrage menniſken met
Men han optenckte en nw ith andet ſubtilig
ſuig i ſaa maade

Er den rette Keyſere hagde ſit ſæ-
de i Conſtantinopel / oc hagde dog
en anden Keyſere vnder ſig ſom re-
gerede Rom / Italien / Valland /
Franckerige oc Tyſkland. Der de
Romſke Keyſere bleffue ſlagne ſom forſcreff
uit ſtaar/oc Rom waar tit berøff uit/thi at huil
ken der waar megtiſt han bleff Keyſere. Da
bleff den Romſke Biſcop negit rig met guld
oc penninge/ oc hagde nogre hwſſ oc gaarde/
men inge land/ Steder eller folk. Saa bleff
den Euangeliſke lerdem megit forglemt oc for
ſømit aff dem/thi de begerede da macht oc velde
Och Biſpen aff Conſtantinopel ſcreff ſig da
den ypperſte Biſcop/thi det øffuerſte Keyſere
ſæde waar der da. Saa indſkød dieffuelen uth

ent raad i Bispen aff Rom som hed Bonifa-
cius oc waar den tredye aff det naffn/ ath han
saa tenckte/ huor fore vilt du altid leffue iar-
mod oc vere forsmaat/ Rom er dog den ypper-
ste Stad i verden/ det er dig stor skam at de skul
le icke kalle dig den ypperste Biscop som er paa
iorden/ thi det bør dig mere en den Patriarche
i Constantinopel. Aff denne hoffmodige geyst
begerede han strax aff Keyseren met stor bøn at
han vilde giffue Bisperne i Rom Keyserlig fri-
hed saa ath Bispen aff Rom skulle vere offuer
alle andre Bisper oc kallis en Paue (det er Pa
ter Patrum) och ath Biscops dømet i Rom
skulle kallis ith hoffuit offuer alle andre Bis-
cops døme. Keyseren vilde icke samtøcke dette
Priuilegium met det første / men dog paa det
siste samtøcke han det/ thi den anden lod icke
aff ath bede der om. En dog ath Pauerne ville
det icke nu vide at de finge saa deris mact/ men
de sige nu at Pauen er ypperst offuer alle Bis-
per i verden aff Gudz egen ordinantz oc skic-
kelse/ som der staar Distinc. xxi. Quamuis/ och
Distinc. xcij. Omnes. Dog sige de alligeuel at
Keyser Cõstantinus skulle giffuit dem det pri-
uelium ath han skulle vere Paue oc ath hanss
Biscops døme skulle vere ypperst / sõ der staar
i deris Decret Distin. xcvi. Constantinus. De
mue vel sige oc scriffue huad de ville i deris aan
delige ret/ thi ath ingen thor sige mod dem/ och
huo der siger emod han kallis en kettere som de

ris ret siger. Distinc. x. xi. oc xix. Sic omnes
Bonefacius tog sig denne hoffmodige geyst
til. Huorledis der lyder oc slutter met Euange-
lio der lader ieg en anden døme paa. Dēne stat
oc store naffn haffue hanss efterkommere Pa-
uer holdet fore en ret/ia oc giort det til en Gudz
ret/oc at han syndede dødelige som det icke saa
holt och trode. Her aff er det naffn opkommet
Vor alderhelligste fader Pauen. Saa haffue
de draget Key erens priuilegiū wrettelige ind
paa den hellige scrifft Tu es Petrus/och giort
dem selffue en Gudz ret der aff. O huilcken en
sterck affgud/och en ny Gud kom da op i Rom
thi ath ingen Biscop waar før saa kallet i Rom
¶ Der Pauen kom til saadan stat/velde oc rig
dō/da kom der sidē saadan fruct aff som wi nw
dagligte see forøgen. Denne Biscop screff strax
Bonifacius Paue/ den tredye aff det naffn.
Saa lod han kalle alle Bisper och prester till
Rom och hølt der ith Concilium/och giorde der
saadan en ret/at naar nogen der effter bleff vd-
uald til Paue aff Bisperne oc folckit/ da skulde
han vere saa actet oc holdis i sin mact lige som
Keyseren hagde selff vduald oc sat hannem der
til. Denne Decret bleff io lenger oc større emod
det første priuilegium/som Bisperne hagde der
keyserne blefsue christne. Der Benifacius hag
de fongit den mact ath han skulle kallis Paue
da bestod han det selff at han hagde fonget den
frihed oc mact aff keyseren met stor bøn

Men nw haffuer Pauen stat och herredøme
offuer Keyseren. Der waare alligeuel siden
nogre Pauer som icke torde bruge forscreffne
Decret obenbarlige/thi ath keyseren aff Con-
stantinopel sette siden en høffuitzmand i Rō
som hed Patricius/och han stadfeste Pauen i
Rom. Dog hoffmodede Pauerne dem siden
saa megit/saa at de sagde at de waare offuer
keyseren/och bøde Bisperne ath de skulle mere
vere Pauen lydige en keyseren

¶ Siden der keyser Phocas waar slagen/oc
Heraclius bleff keysere Der man screff Aar
effter Gudz byrd sex hūdrede oc xij Da stod der
en ny Gud op som hed Machumet Hismaeli-
ta/han giorde en ny low som de Turckere en nu
holde. Der den første ny Gud Lucifer hagde
vdbredet sin sag saa wit/ath ith menniske rose-
de sig ath vere ith hoffuit offuer all Christen-
dommen/oc lod sig kalle den øffuerste Biscop
oc Paue/oc en herre offuer alle menniske/da
tenckte dieffuelen dw haffuer nu ith ret gaff
paa gerdet/dw maat all videre frem. Saa ind
skød han sin forgifft i Paue Constantino. Aar
effter Gudz byrd sexhundrede lxxxvij. aar/saa
ath han begerede flere preuilegier aff keyser
Justiniano/det waar dog icke den som giorde
keyser retten/mē den tredye aff det naffn. Her
aff maa man vel tencke huorledis deris hel-
lighed er opkommen och haffuer formeret sig
siden i verden

¶ Pauerne i Rom studerede saa i den hellige scrifft och vende hende som de vilde/ ath deris naffn skulle vere ypperst off uer alle/ och størst i alle sager. Saa giorde de venskaff met Keysere/ Konger oc Førster oc waare megit hoss dem oc forlode Gudz ord oc bekymrede dem fast met verdens sager/ oc formerede deris rigdom och timelig gotz. Denne deris regimente oc omgengelse met Førsterne varede ved hundrede aar. Dieffuelen bleff der aff glad ath hanss skalckhed fick saa stor framgong. Thi ath der man screff vij. hundrede och xviij. aar da waar der en keysere som hed Leo født i Sirien/ den tredye aff det naffn. Han affsette en Patriarcke i Cōstantinopel som hed Germanus oc sette Athanasium i hanss sted. Saa screff Pauen aff Rō som hed Gregorius den tredye aff det naffn til keyseren i Constantinopel ath han skulle sette den første i sit sæde igen. Der keyser Leo det icke gøre ville/ da brugede dieffuelen Pauen der til ath han flyde det saa at alt Italien gaff sig fra keyseren/ huilcket ingen Paue hagde før giort Saa sette han keyseren i band til met. Hanss mening waar saa ath han ville selff bleff uit keysere naar den ene hagde forderff uit den anden/ thi ath herrene hølle megit aff hannem

¶ Siden der Censtantinus Leonis søn bleff keysere som waar en Tiran. Da screff Pipin aff Franckerige Pauen till. Aar effter Gudz

C

byrd vij. Hundrede lij aar/oc pauen som hed Za
charias screff hannem til igen at han vilde bru
ge sin konst oc mact/oc gøre hannem til konge
i Franckerige/som han oc siden giorde och satte
den gamle konge aff. Denne waar den første
konge som Pauen giorde aff den mact som hā
hagde selff taget sig til paa verdens vegne/ sō
hās aandelige ret vduiser.xi. Questione prima
Te quidem. Det andet aar der effter døde pauē
Oc Stephanus den anden aff det naffn bleff
paue. Denne paue vilde bruge sit velde mod kō
gen i Valland som hed Aistolphus/der kongen
stod der emod oc giorde hannem hoffmod igen.
Da sende han bud til kong Pipini Franckeri-
ge om hielp. Han for oc selff paa vegn til han-
nem oc begerede hielp til ath beskerme den hel-
lige Romske kircke met. Han vilde icke bliffue
martir/men heller en confessor. Dieffuelen hag
de da vondet sagen der han hagde kommet Bis-
perne i saadant fald som skulle met rette predic-
ke Euangelium ath de da gaffue dem til ver-
dens regemente. Som før wore hoffuedit i A-
postlernis oc Christi disciplis sted til ath lere och
predicke/oc at lide pine oc plaffue for Gudz ord
oc naffn skyld. De vende dem da fra den helli-
ge scrifft oc bekømrede dem met verdens sager
ath gøre konger oc keysere/ oc ville haffue store
herredømme land oc rige/oc hilsis met store naffn
oc tittel oc lode køsse deris føder aff herrer før-
ster oc andre/lige som man kunde inted gøre for-

vden dem/oc begerede hefn oc straff offuer deris fiende. Der dieffuelen dette saa da bleff hā glad/thi han hagde icke da mere behoff at løbe omkring som en glubende løwe ath søge effter den som han kunde forderffue. Som S. Peder taler om/ thi han visie vel hvad der staar screffuit i Euangelio/ ath ingen kan tiene tho herre til tacke. Oc S. Powil siger. Ingē skal bekømre sig met verdens regimente som er skicket til Gudz tieniste

¶ Dieffuelē kaste sine garn vd for den ny Gud pauen anden tid/oc bedrog hannē nu som førre Der man screff vij hundrede oc li aar/da regerede kongen i Franckerige all eniste met naffnid oc perlamentet oc dømde alle sagerne lige som de gøre der en nu paa denne dag. Paa den tid wor Hildericus konge i Franckerige født aff det gamle slecte Merouengi/oc Pipinus waar en methielpere til ath regere riget/oc han waar den store keyser Karls oldefader. Der Pipinus døde da bleff Karolus hās søn en regerere dog icke mindre en kong Hildericus i Franckerige waar/thi han waar kommen aff det gamle kōgeslect. Jeg kan icke vide huor trolige Karolus regerede/men pauen wor hannē saa gūstig

¶ Ved dette pass døde Karolus oc led tre sønner effter sig/som waar Karolomannus/Pipinus oc Griffo. Karolomānus sagde til sin broder Pipin ath han ville bliffue en munck/som han oc bleff

Saa anammede Pippin Franckerige ath re-gere det alligeuel ath den gamle Konge Hilde-ricus en da leffuede Pipinus begerede at bliff-ue Konge thi hølt han stort venskaff met Pa-uen ath han skulle hielpe hannem der til. Men Pauen hagde ith bedrageri i sit sind der emod huer aff dem arbeyde da paa sin egen profit oc gaffn. Saa sende Pipin Biscop Borchard aff Wirtzburch oc Folradum sin cappellan til Pa-uen Zacharias i Rom/ och lod spørge hannem kerlige ath om raad/ huilcken som helst der bur-de ath vere Konge i Frankerige / huad helder han som hagde arbeydet och regimentet eller Hildericus som ingē wmage hagde. Da gaff Pauen saadan dom der paa aff dieffuelens indskydelse/ ath den som hagde arbeydet och wmagen for Riget burde ath vere konge oc ic-ke den andē. Det fant Pauen i sin ret xxij. que. v. Si quis conuictus/ Der Pipin fick saadan dom/ da tenckte han ath bliffue selff konge/ och det waar ith bedrageri emod hanss egen natur-lige herre och konge/ thi Hildericus waar aff det gamle Merouij konge blod aff ret arff och bestod Riget. Fordi hagde icke Pauen mact till aff Christo ath skilye hannem ved sin arff /thi Christus ville icke dele arff mellem de tho brø-dre som der staar i Euangelio etc. Han hagde icke heller mact aff mennisken ath giffue no-gen dom til twedract och parti/ eller ath tage fra kongen oc giffue tienerē. Men dieffuelen kom

hannem der til/paa det ath han vilke bruge ith andet spil der met i framtiden

¶ Pipinus bleff Pauen veluilig och Pauen begerde verdens mact oc herredøme/ thi komme de vel offuer en ss. Pauen hagde dog intet ret til ath gøre Konge/ oc han hagde ey hellet giort nogen tilforn/ thi brugede han ith andet bedrageri oc lockede herrene til sig/ oc giorde sig oc Pipin venskaff met herrene i Tydskland/ oc met almuen i Frankerige ath de samtøcte ath Pipin skulle bliffue Konge. Saa sēde han folk i Frankerige oc giorde Pipin der til Konge met suerd oc mact. Som der staar i Keyserlige retten. Distinc. lxxxviij. Episcopus. O herre Gud den tid den gode gamle konge Bildericus dette fornam/ hua d skulle han da gøre der til/ thi ath Pipin hagde alting i sin mact och regerede riget. Der den gamle konge eskede paa den eed och huldskaff som Pipin hagde før giort hannem paa sin ære och rette tro/ ath vere hannem vnderdanig och tienstactig. Da løsde Paue Stephanus (som kom effter Paue Zachariā) hannem aff den eed oc tro som han hagde fortit kongen/ oc icke aff eniste Pipinum/ men oc alle de andre herrer oc Førster som hānem forit hagde/ oc siden beuilget at Pipin bleff kōge. Saa giorde de den gamle konge til en Munck

¶ Lige som Christus flyde dette verdens rige oc Apostlene forsmaade verdens ære oc stat/ oc

de gamle Bisper bekømrede dem met den hellige scrifft/ Oc lede død oc pine veluillige for retferdighedz skyld / Saa begynde da Pauerne obēbarlige ath leffue lige mod Christum oc hās lerdom/ Oc hølle dem lige mod Apostelnis och alle Christi rette disciples leffnid oc vesent/ Och søgte verdens stat/ welde/ mact / regemente/ och stor rigdom/ Oc der offuer brugede de gudsdømelig mact oc affløsde Pipin oc hans tilhengere fore den eed tro oc loffue som de hagde sorit deris rette herre oc konge/ oc det vor och mod aff naturlig Keyserlig oc Gudz ret/ O huilken stor glede fik dieffuelen da/ ath han hagde saa fremmet sin vilge/ Dog haffuer Pauen det sat i sin aandellge ret/ dist. xlvij. Omnes

Den første Ny Gud Lucifer bleff megit glad ath han hagde nw fonget en ret Tempel oc oprettet der en ny Gud/ thi ath Diane Tempel vor icke vden geckeri emod denne tempel/ Han wente sig her mere fruct oc skat fore sit arbeyde thi ath det Römske rige vor meget forargit/ Oc pauen hagde Rō fore sit egit/ oc vor gātske glad at han vor der weldig offuer keyseren oc kommen i hans sted. Kong Aistulphus aff Lumbardie førde krig oc orlog mod pauen fore han tog det gotz til sig met suden som laa alle wegne om kring Rom som kongen hørde til/ Saa for Stephanus Paue till kong Pipin i Franckerige om hielp ath beskerme sine land met/ saa gior

de kongē sig strax rede met megit folk oc drog til
Rom met hãnem oc fordreff kong Aistulphum
aff Rom/och gaff pauen Rauennam och no
gre andre suare steder

Er Pipin vor konge i Franckerige da regerede en da den Romske keysere Leo i Constantinopel/Oc saa megit som Franckerige forøgede sig/ saa megit gik der fra keyserdømit paa den anden side /thi ath kong Pipin gaff pauen huad han begerede i Italien baade Lãd Steder Byer och folk

I skulle snart fonge ath høre huor faare ieg haffuer screffuit disse historier/thi det gøris endelige behoff ath wide dem/Om man wil rettelige wide oprindelsen paa/huad Pauen den ny Gud er/oc huorledis han haffuer fongit sin storemect oc velde her i verden

Der man screff aar effter Gudz byrd D cc lxxi da døde keyser Leo i Constantinopel/ oc hans søn regerede effter hannem/Kong Pipin i Franckerige døde och wed det samme pass och lod tho sønner effter sig / som wor Karolus och Karolomannus / Karolus bleff konge i Franckerige och for siden til Rom och bleff det kerlige vndfangen aff paue Adriano/
Denne Karolus hagde en søn hed Pipin
Den giorde Pauen till Konge vdi Italien

(thi den gamle konge vor fangen aff Pipin oc bortførd) Karolus hagde oc en søn hed Loduig den giorde han til konge i Aquitanien/och Pauen saluede dem baade/Oc det menige folk vor vnderuisd at kalle Karolum statholdere offuer det Romskerige/ Dissetho Karolus och Pipinus hagde all Rinstrømen til Andorp/Sassen Doringen/Colne/ Beyerland / Normandien/ Britanien/Østetrige oc Vngeren &c.

Der man screff D. cc. xcix. aar/ da hagde Pauerne fred och ro ath ingen thore mere plaffue oc pine dem som de giorde de andre gode Pauer tilforn(thi man motte da frøcte for Kongen aff Franckerige som holt met dem for de hagde giort hannē til Konge/oc giffuit hannem store gaffuer. Ved det pass døde Constantinus Keyser Leonis søn oc hagde ingen ret arffning effter sig/Saa regerede hans moder Hirena fem aar effter hannem/Kongen aff Frāckerige bleff da megtigere en han vor før/ Paa den tid vor der en Paue i Rom som hed Leo/ den tredye aff det naffn. Den wille de Rōmere icke were saa vnderdanige som han wilde/ Thi for han bort til Kong Karll i Franckerige om hielp ath straffe dem met Saa drog Kongen til bage met hannem/Oc straffede de Rōmere Saa giorde Pauen som hed Leo hānem til Romske konge oc krunede hannem/oc almuen robede oc sagde Karolus Augustus/den store Karolus Augustus. Saa bleff den første kō

ge aff Franckerige Romske Keyser. Der man screff aar D. CCC.i Siden bleff ingen Keysere aff Constantinopel effter den tid kallet keysere i Rom/ men alle eniste keysere i Constantinopel/thi han hagde ingen macı siden i Rom

Dette er aarsagen til ath ieg haffuer nu dette førscreffuit/ath i skulle vide huorledis Bisperne i Rom haffue vent dem fra den hellige scrifft oc Gudz ord/fra Euangelio/fra Apostlenis oc Helgenis fodspor/fra armod oc foractelse/ fra ydmyghed oc kerlighed/oc til alt det som er der tuert emod. Siden fick han saadan frihed aff keyser Phoca/ath han skulle kallis den øffuerste Biscop det er Paue aff Rom. Siden flyde Pauen det saa ath Justinianus keysere stadfeste hanss priuilegia. Siden finge Pauerne io mere oc mere store friheder met gode och listelige ord aff keyserne. Men de rette Christne Bisper som først waare i Rom de behøffuede icke saadanne friheder eller priuilegier / och de begerede dem ey heller. Fordi bleffue de kronede oc loffuede aff Gud til euig tid. Men de andre Bisper oc Pauer som siden komme de hølle dem til keyseris/ kongers och Førstis omgengelse ath vere i deris raad/som de oc gøre paa dēne dag dog vnder en falsk gudelighed. Siden begerede de hielp aff keysere oc konger mod dem som waare emod dem/och lode det ske ath de slogis

i hiel/en dog ath de vilke icke haffue ord der fore ath de wore ſkyldige i deris blod oc død. Siden giorde Pauerne Contract oc venſkaff met kongerne ſom før ſkede met Pipin i Franckerige ſō fordreff ſin rette konge Hildericum met pauens raad oc hielp

¶ Siden toge pauerne dem ſelffue mact till at gøre konger for uden aff blyſel/ och giorde venſkaff met verdens herrer. Der alting gick dem vel effter deris egen vilge da ſterckede de dem met land/byer oc ſkøne ſteder oc behøffe ſaa Rō for dem ſelffue. De vilke oc gøre Rom til en ſpegel for den Chriſtelige tro/ath all verden kunde leffue oc følge effter dem i den rette euangeliſke lerdom oc leffnid. Som de ſcriffue in ſexto Decret. Ti.vi. Li.i. Ca.xvij. Nunquid. Siden giorde pauen Karl til keyſere aff ſin egen mact/ſom han tog ſig ſelff til/ oc haffue ſaa kommet dem ſelffue op til ſaadan ſtat oc velde ath de haffue fonget Rom til eyedom och mange andre ſuare ſteder /land oc folk met lempe oc liſtighed/vnder ith helligt ſkin oc S. Peders naffn. Saa ath de regere nw den gantſke verden. Her om vil ieg her ſette en lignelſe om ith vedbende træ huorledis det voxer førſt op aff iorden ſō en liden quiſt oc giffuer ſig om ith ſtort træ/ oc drager ſig ſaatelige aar fra aar io lenger oc mere langis op at træit oc beſeſter oc ſpender ſig der om tring omkring. Paa det ſiſte æder det ſig ind igēnem barken oc giffuer ſig vd paa grenene oc op i toppen

oc drager grenene sammen oc betecker oc skiul-
ler treit met sine løff och grene ath treit kan icke
voxe men fortørris och visner. Saa forderffuer
det stinckene vedbende som er vnøtteligt oc luc-
ter ikke mãge store edelige oc nøtteligetre. Huer
offuer tencke nu ret som fore sagt er om det er ic
ke saa skeet oc skeer end nu daglige. Dette exẽ-
pel oc lignelse staar Distinc. xcvi vd til enden.

¶ Der paue Adrianus saa ath kong Deside-
rius waar hannem for mectig i Jtalien ath han
kunde icke staa emod hannem / da kallede han
keyser Karl til hielp mod hãnem. Saa kom key
ser Karl til Rom oc holt der ith Concilium met
pauẽ oc Cliiij Bisper oc Abbeder ꝛc. Der bleff
ne de saa offuer enss oc samtøckte det alle sam-
men ath keyser Karl och hanss effter kommere
skulle haffue mact oc ret til ath sette pauer i Rõ
Oc ath alle erckebisper oc bisper offuer alle lãd
skulle tage deris inuestituram och stadfestning
aff keyseren. Oc ath ingen skulle ellers viess vn
der band och straff. Dette stadfeste paue Leo
strax effter Adrianum vdi ith obenbare Conci-
lio som waar holdet i S. Saluatoris kircke i
Rom / oc loffuede keyser Otto som waar den før
ste Tydske keysere / ath det skulle saa holdis till
euig tid Distinc. lxiij Adrianus / och in Synodo
Dette eble gaffue de keyser Karl ath han skulle
were deris forsuar / oc fordriffue kongen aff Jta
lien som oc skede

Oc Pauen fick siden hanss land/steder och folk
Han gaff sig och sine Bisper vnder Keyseren
paa det at han skulle forsuare hannem oc dem
for Kongen aff Italien och andre Førster ath
de motte side rolige oc met frede for dem. Pauē
fick oc det gantske land Tusciam vnder sig met
saadan liste

☙ Den gamle dieffuel viste nu sin rede nest/oc
bolig och naar han vilde føre nogit nyt fram i
verden saa for han til sin ny giorde Gud Pauen
Der den store keyser Karl hagde regeret xlv ij.
aar da døde han. Aar effter Gudz byrd D.ccc
xv. oc Lodouicus hanss søn regerede effter han
nem. Ved dette pass døde oc Adrianus den før-
ste aff dette naffn. Da angrede dem at de hag
de giffuit keyser Karl det priuilegium i det siste
Concilium tilforn ath han skulle keyse Pauen/
Och der de hagde keyset dem en ny Paue som
hed Stephanus den fierde aff det naffn. Der
han waar consecrerit oc vied da sende de bud til
Keyser Lodouig der om. Saa bleff han gant-
ske vred ath de hagde saa hastelige bruder deris
eed oc strenge løffte som Pauen oc de hagde so-
rit keyseren i det Concilium i Rom(huilcket de
sige ath icke kan fare vild) Saa oprenckte Pa-
uen en listig och falsk exceptie och vndertagelse
Oc screff ith breff som holt lige tuert emod det
Concilium/ saa at naar der skulle nogen keysis
til Paue/da skulle alle Bisperne prester oc kler-
keriet/desligest raadet oc folckit i Rom kommet

sammen ath vduelge hannem/oc han talede in=
ted om at keyseren eller hanss fuldmectige skul=
le vere der hoss. Men naar han waar vduald til
Paue da skulle han viess i keyserēs eller i hanss
fuldmectige budis neruerelse. See her deris
skalckhed/de vdualde Pauen ath keyseren viste
inted der aff/och naar han skulle viess/da lode
de hanss bud vere der hoss. Huorledis bleff da
det Adriani Concilium holdet. Pauen brød det
aff ene effter sit egit hoffuit/och han hagde icke
før giort samtøckit eller stadfestet det aff ene/
men det gantske Concilium/thi giorde han saa=
dan en exceps eller vndentagelse paa forscreff=
ne Concilium/at der waar somme Keysere som
waare vanuittige daarlige oc vfornymstige/oc
giorde styndem effter deris hoffuit oc gode tøc=
ke/oc icke effter andris gode raad/oc sette til Pa=
ue huem de ville/oc det hølt icke heller Adriani
Concilium inde at man skulle vduelge Pauen
effter mangis raad. Men ath keyseren skulle al=
ene haffue mact oc iuris dictz til ath sette Paue
oc at keyse hannem. Saa forvende den ny Eud
pauen de ord som før waare samtøckte oc stadfe=
stede i Adriani Concilio/pauen sagde oc ath sō=
me Keysere følle i ketteri/men han oc hanss pa=
ti kunde icke fare vild eller bliffue kettere. Fordi
skulle keyseren icke vduelge pauen vnder band
Her maa huer mercke huad stor hellighed pa=
uerne hagde i forme tid/der de hagde och finge
mange land steder och byer vnder dem. Hagde

nogen anden taled emod Concilium da hagde han veret en kettere. Er det saa/da er Stephanus paue den ypperste kettere/pauen hagde nu fongit mact offuer kongerne/thi behøffuede hā icke keyserens hielp eller mact mere. Stephanus paue sēde bud til keyser Lodouig oc lod hānem sige sagen huor fore han bleff icke kallet til ath vduelge oc stadfeste pauen. Siden for han selff til Franckerige/keyseren red vd mod hannem oc anammede hannem kerlige/pauen hølt siden messen oc krunede hannem til Romske keysere/oc bad at han vilde giffue hannem den frihed igen som Adrianus hans forfader och det Concilium hagde før giffuit keyseren. Den gode keysere lod det saa ske oc gaff hānem det han begerde. Dette screffue de strax i deris aandelige ret. Siden giorde pauerne vnder ith aandeligt skin huad de ville. Denne Lodouig waar den anden som wor giort til Romske keysere aff pauens mact. Den samme Lodouig hagde en søn som hed Lotharius/ oc waar hanss elste søn. Den giorde de til keysere effter hāss faders død/oc de tho hanss yngste sønner Karl oc Lodouig hagde all enste konge naffn. Karl finge de Aquitanien/som ligger i Franckerige/nest op til Hispanien ath regere/oc Lodouig giorde de til hertug i Beyeren. Siden effter deris faders død bleff der en stor tuedract emellem dem saa ath de samme tho yngste brødre Karl oc Lodouig begynte krig och orlog mod deris broder

Lotharium/thi de vilke icke vere saa vdstøtte fra deris federne Rige / paa det siste bleff der ith stort mord oc blodz vdgydelse emellem dem/saa ath deris mact bleff aldelis til inted giort paa baade sider. Dog paa det siste bleff Lotharius offueruunden aff sine brødre/och Franckerige bleff saa skiffter i tre parter. Karl fick alt det läd som ligger fra det Britanniske haff /och til den Aa sö kallis Mosa. Lodouig fick alt Tydsklād op til den elff /som kallis Ryn. Och Lotharius den elste broder fick de mellem land/som er Lothringen/oc det land fick sit naffn aff Lothario Han fick oc Trier/Colne/Mentz/Brabant och Flāderen oc formedelst dette skiffte bleff det Romske rige siden formindsket/oc saa gaat som til inted giort. Siden der de gamle konger vdi Franckerige/sō māā kallede Merouegi/huilcket naffn de finge aff den gamle konge Merouco/som waar kong Clodū søn/waare alle døde/oc hagde ingen sleet effter dem. Saa begynde de karoliner ath regere i Romme rige/som finge deris naffn aff keyser Karl som waar Pipni første søn/oc de karoliner regerede siden hundrede oc thi aar/och saa lenge bleff det Romske rige hoss de Frandsoser. Der effter ath det Romske rige bleff saa formindret aff det skiffte som før sagt er/oc de Karoliner wore alle døde vden all eniste en aff den slect som hed Lodouig som oc kalledis Suendebaldus. Sa bleff der vduald till det Romske rige en hertug aff Sassen som hed

Otto. Aar effter Gudz byrd Ni. hundrede och
xiij aar. Den samme Otto begerde aff dem ath
de vilke haffue hannē det i fordrag/thi han wor
en gammel och siug mand. De toge ved hanss
bøn oc raad oc vdualde en anden til keysere som
hed Conradus. Mand wed icke fore sant om
samme Conradus waar aff den rette karoline
slect eller ey. Den tid han hagde regeret siu aar
i Tydsklād da døde han. Siden bleff hanss søn
Otto som waar hertug i Sassen den første Tyd
ske keysere. Men aar effter Gudz byrd ni hun-
drede och lxij. aar/da bleff det Romske rige ta-
git fra de Frandsoser oc giffuit de Tydske/pa-
uen hagde indset och smurt i mange aar tilforn
nogre keysere til det Romske rige/ saa ath hanss
auctoritet hagde da fongit stor mact. Dog bleff
hannem stundem sagt emod saa ath hanss land
fick stor skade der aff. Den tid pauen fornam at
Frandsoserne hagde saa gaat som ingen mact
saa forlod han dem/oc giorde Otto aff Sassen
til keysere/pauen beholt sin mact som tilforn/al-
ligeuel vilke han haffue bedre forvaring for sig
om hā i frātiden bleffue atspurt huor han hag
de fonget saadan mact ath sette oc gøre keysere
ath han hagde da nogit ath staa paa emod sine
fiende/thi sette paue Joannis den tolffte aff
det naffn keyser Otto en eed fore/ met huilcken
han motte bekende sig at vere pauens leenzmād
Den sāme Johannes giorde sig selff met mact
til paue met sine venners oc frenders hielp/ och

førde der til it slemt oc wchristeligt leffnid. Saa er det kostelige oc aldermectiste Römske rige i alt verdē bleffuit til it leen/oc keyserdømit er saa kō met vnder den hellige ste faders pauens mact. Som der staar screffuit i kircke Lowen Distin. lxiij. Tibi domino. Jeg Otto den gode loffuer oc suerger dig paue Joanni min herre ved Gud Fader/Gud Søn/oc Gud den Helligand/och ved det hellige Euangelium och denne hellig-dom som ieg holder paa/ath er det saa ath ieg kōmer nogen tid til Rom/da vil ieg ophøye dig oc alle dine ledemode aff all min mact och for-mue/oc skalt du och dine ledemode icke miste e-ders stat oc verdighed/som i nu haffue met min vilge/raad eller samtøcke/ oc vil ieg icke helder nogit skicke/ indsette eller samtøcke i Rommere Stad i nogre de ting som dig eller de Romme-re til høre for vden dit raad oc samtøcke. Oc wo re det saa ath nogit aff S. Peders gotz nogen tid i min mact komme/ da vil ieg giffue dig det igen/oc huem ieg her effter befallendis worder det Walske regimente/den vil ieg oc saa forplic te ved hanss eed ath han skal vere dig behielpe-lig och bistandig aff all hanss formue til ath be-skerme alt S. Peders land oc gotz. Pauen haff uer mact til ath kreffue den eed effter kircke lo-wen xij questi. prima Clericus. Effter den Otto motte alle keysere oc romske konger suerge pauē den samme eed. O romske rige/ huad er det for en kiruel kaal/ i former tid hagde dw icke villet

smaget hannem en gong / men nu skalt du ede hannem op alt sammen/thi ath du vilke det icke anderledis haffue. Scrifften skulle oc fuldkommis. Den suare eed anammede keyser Otto den første aff det naffn. Lige saa giorde oc hāff søn Otto den tredye effter hānē/oc saa frādelis alle hertuger aff Sassen. Den tid den tredye Otto bleff Keyser oc waar saa gaat som ith barn/da fortrøde de Remmere det. De ville helder haffe en anden til keysere / som hed Crescencius/ som wor en mectig och veldig raadmand vdi Rom/ Da flyde pauen som hed Gregorius den femte til Tydskland till keyser Otto som wor hanss frēde. Saa giorde Otto sig rede met all sin mact/ oc drog til Rom oc belagde Staden met en mectig stor heer/oc vant hannē/oc Crescencius bleff da stungen ihiel/oc den ny paue Joannes miste baade sine øgen. Der efftetlod paue Gregorius den femte forsamle ith Concilium/ i huilcket der skulle handlis oc tracteris om huorledis de skulle haffue sig met denne sag ath vduelge oc keyse keysere oc Romske konger/thi ath keyseren giorde altid huad pauerne ville haffue giort/oc swore dem som deris herrer/ som Otto den første/den anden oc den tredye giorde

Saa toge pauerne sig fuldmact til / lige som de hadde hafft god ret der til ath regere keyserdømet/och naar der waar nogen som icke ville suerge eller holde dem saadan eed/ da bleff der wel en anden første glad der ved ath han mone

bliffue keysere. Saadan splidactighed oc hoff-
uerdighed som da waar iblant herrene och før-
sterne/det gaff pauen altid orsage til ath regere
keyserdømet met rette. J dette forscreffne Con-
cilio met pauens samtøcke/som wor en Tydsk
født aff adelen i Sassen/at ingen skuller duel-
gis eller anammis til keysere effter slect/men hã
skulle vduelgis aff de Tydske herrer oc førster
oc de Tydske skulle allene haffue den mact ath
vduelge keysere/oc den skickelse och indsetning
bleff giort aff paue Gregorio den femte i sãme
Concilio som stod aar effter Gudz byrd M. oc
ij. aar. Siden bleff huer Romske Kong kalles
den Romske kirckis søn oc hendis beskermere
thi troen(mente de) bleffue ellers til inted. Saa
haffue pauerne de fattige Romske konger och
keysere vnder deris affue/lige som hestekøbere
haffue deris heste met bitzelet/oc alt det pauer
ne ville haffue giort i alle land oc rige da gøre
de icke mere en sende en Cardinale til Keyseren
oc formane hãnem paa hans eed som han haff
uer giort pauen ath han det gøre skal/vil han ic
ke gøre huad hã begerer/da bryder han sin eed
thi skal han vere hannem bistandig i alle ting
huad helder det er ret eller wret. Saa besuige oc
bedrage de mange met deris treskhed. Og si-
gis det at pauen kan icke fare vild. Leser men hi
storier der skulle i vel finde huad sandhed er her
om/eller ey. Der finde i oc huorledis herredø-
me oc øffuerheden ere omkring wende

Constantinus keysere den første aff det naffn oc alle hanss efterkömere/saa mange som christne wore giorde oc stadfeste alle pauer oc bisper i Rom oc anden stedz. Men nu stadfester pauen alle keysere/ konger oc bisper

¶ Der effter paa det ath dieffuelen kunde gøre alting effter sin vilge oc behagning da giorde pauerne det ene Concilium effter det andet oc skickede der alt det som dem vel behagede oc det stadfeste de och alt det som dem icke behagede och waar dem emod/det forbøde de vnder band Saa er den romske kirckis preuilegier først fūdne oc opkomne/ och saa finge de derls stadfestning hoss keyserne/och siden ere de alle sammen screffne i kircke lowen/ oc naar der waar nogit forglemt at scriffue i samme kircke low/saa giorde de da en Extrauagant dertil. Der met haffuer pauen forwaret sig vel/saa ath ingen torff straffe hannem /eller begere nogit aff hannem igen/der til met haffuer han ocophøyet sig offuer alle menniske paa iorden. Saa staar der oc screffuit i kircke lowen ix.que.tertia Nemo. der staar oc megit andet saadant pløndert

¶ Pauen haffuer icke alleniste foractet oc forsmaat menniskene/men han haffuer och fanget oc bundet Euangeliū och all den hellige scrifft saa ath ingen motte lese eller bruge hende/vden saa megit som pauen løste och behagede. Ingē motte lere ath forstaa hende/ vden som pauen

hende vdlagde/oc ingen motte tro eller forlade sig paa den hellige scrifftis mact oc krafft/vden det wor aff pauen stadfestet oc samtøcket. xvij Que.iiij. Nemini/och xxiiij. Que. i. Quotiens. Framdelis huad er den hellige scrifft andet en Gudz mund/det er Gudz ord sõ screffuit staar i den lxxxvi. Psalm. Herren skal tale i scrifften. Saa er scrifften Gudz ord/oc Gudz ord er sand hed Joannis xiiij siger Christus. Jeg er veyen sandhed oc liffuid. Er Christus sãdhed/oc scrifften er Christus. Saa følger det oc at Christus den euige Gud er pauens fange. O du dieffuel Lucifer huad ber du nu frem for en ny Gud / oc ny tro. Jeg maa vel tencke at du est det diwr met de siw hoffuit/ oc met de thi horn/om huilcket S. Hanss scriffuer i hans obẽbaring i det xiij capi. Heraff kommer den forstand/ath det waar lige megit ath den hellige scrifft oc det hellige Euangelium wore borttaget / som det och bliffuer(om pauen motte raade) och waare det woren bedre at den hellige scrifft wore aldelis vdslettet/thi hwn er ingen skøt mere nøttig(som de sige)vden saa langt som pauen hende stadfester och tilfader ath lere och predicke hende for folckit. Wi see det oc obenbare met vore øgen at pauen foracter den hellige scrifft i mange steder oc gør hende mactløss/oc holder sin kirckelow oc sine bud i saa stor ære oc mact/sõ den hellige scrifft/at dette er sandingen saa leser kirckelowen Distinctione Sic omnes. Huad gør off

den hellige scrifft behoff / men Pauen er vaar Hellige Schrifft. O dw arme Pawe / huor ledis kommer dw der till / ath dw setter dith sede lige met Gudz sede / Gud lod dieffuelē icke bliff ue saa lenge i hiemmelen eller Adam i paradiss som han lader dig bliffue her paa iorden i dith sede / Dieffuelen kommer saadan Gudz fortørnelse af sted formedelst de Aristoteliske Theologer / Thomister / Muncke och Scotister / som op sette saadanne Guder / som Gud vor herre giff uer till kende Ezechielis. viij. ca. Huad meene dw ath wij i vor hiertens grund vnder den Römske kirckis brugelse och aandelige skin haffue icke och hafft saadanne guld kalffue som Roboam hagde? Som han wille sige i Christne men niske seer til pauen / han er eders Gud / han haff uer hiemmel och helffuede i sin mact och welde paa honnem skulle i tro Och huad han gør det er alt sammen reth och well giort J haffue icke nw lenger behoff ath spørge veyen till Hierusalem / Bliffuer men her i Bethel oc giffuer her ederss offer Om den ny och starcke Gud pauen waare well nock ath scriffue om / Men den som will wide hans ny tro / leffnit oc regemente / hā maa lese hans kircke low / och sette den hellige scrifft och gamble tro der emod / saa skall han well obenbare see / begribe / och føle / ath pauen er en ny gud och haffuer en ny tro och leff oeh de annalia oc historier / der skalt dw finde ath dieffuelen haffuer icke selff weret oss nogen tid saa slem / grum oc wred som pauen offer. Den som

wor i Rom den tid Alexander den siette regerede och Julius den anden / hannem gøris icke behoff ath lese mange historier Men ieg lader hannem døme der paa Om nogen Turcker eller hedning haffuer ført saadant regemente som de giorde Jeg tiger ath vor aller helligste Fader pawe saadant gøre skulle/ En dog ath ieg tager wel dybt i tasken/da er det alligeuell aff nød ath mand staar sandingen till / saa ath wi icke sette menniskens bud och dict for den ewige och retferdige gudz ord/eller gøre nogit andet lige met hannē/ Thi det menniske/som setter sit haab oc trøst till ith andet menniske/det bliffuer till ewig tid fordøms

Gud kunde aldrig nogen tid tillade ath der skulle komme større straff her paa iorden / en saadan forblindelse/wanwittighed och wantro Thi den som icke tror dē hellige scrifftis forstād han er all rede dømder

Wille wi icke tro den hellige scrifft/ men glosere hende effter vor egen fornufft met wrange vdtydelser /oc bøye hende effter vor egen mact och vilge did som wi wille. Saa tillader Gud effter hans retuished ath wi icke andet mene eller wide mue/en ath wi gøre aldelis reth oc vel der vdi. J saadan wātro bliffue wi/oc drage saa frem met vor menniskelige wished/oc opsette oss saa en ny Gud och en ny tro Den ny Gud skall da giffue oss vor rette løn/O we O we for saadan løn/som bliffuer ond och ewig

Kære venner vender eder fordi omkring / oc lade der nw Christum den milde och barmhiertige herre regere / thi han kan hielpe oss til euig tid

¶ Item den ny Gud Lucifer haffuer indført saadan en starcker ny Gud her paa iorden som er pauen effter den konst oc den fabelss lignelse som mand en nu finder screffuit i den bog som kallis Methamorphoseon som Ouidius screff oc tog hende aff Homero. Saa ath vd aff mēniske kunde bliffue Wlffue / Asne / øxen / Fule / Vrter oc Stene / oc det skede formedelst aff guderis mact oc krafft / som Jupiter / Pallas / Juno / Apollo / Venus oc andre flere sō waare giordetil aff guder aff mēnisk ene / thi naar der wor paa den tid nogen mand eller quinde som kunde gøre nogen stor vnderlig konst / eller nogit andet som den menige mand icke kunde gøre / saa hølle de hannem strax for en Gud / lige som Hercules som waar en erlig / skellig och deylig mand som oc wor alle vnøttige menniskens fiende. Han beskermede alle vskyldige menniske for Tyranner / och slog alle Tyranner ihiel / som han kunde offuerkomme.

Den fromme oc gode Hercules wor saa sterck i sin tid som noget mēniske kunde vere paa iorden. Han wor oc saa sterck som Samson wor i sin tid / thi bleff han æret oc priset aff alle menniske paa iorden / saa ath de giorde hannem till en Gud effter hanss død / och dieffuelen kaste

ſtrax hanſſ handling der iblant oc bedrog folckit
ſaa ath vd aff den gode Hercules bleff en dieff
uels Hercules. Lige ſaa er det oc ſkeet met S.
Peder/Benedicto/ Dominico/ Franciſco/ Au-
guſtino/Laurentio oc met alle andre gode chri
ſtne/ſaa ath deris efftkommere haffue all eni
ſte beholdet deris naffn. De ære/priſe/ophøye
ſaadanne gode menniſkes naffn / godhed och
helligհed/oc ſette dem i deris ſted och tage dem
deris naffn oc titel til/ oc vnder deris titels och
naffns ſkin tuinge de all verden vnder dem met
deris falſkhed oc ſuig/ alligeuel ath deris leff-
nit kommer ingelunde offuer enſſ met deris titel
oc naffn/thi de leffue obenbare der tuert emod
for vden all blyſel/och om nogen vil tale om de-
ris handel/eller ſtaa dem emod / huad gøre de
da/de beſkerme dem met deris regel/ met helge
nis naffn/met Chriſto met S. Peders mact/met
S. Thome de Aquino høye oc dybe lerdō/met
S. Frāciſci ſaar/met S. Benedicti edruhed/oc
met S. Auguſtini kerlighed. Saa ſtaar den ſle
me oc falſke hypocrite met ſin falſke ny tro/och
rober oc ſkriger iblant folckit oc ſiger. Er der nu
en anden ny Gud/eller er der nu en anden ny tro
De ſige och ath de Lutheraner komme nu met
deris ny lerdom/oc beſpotte Gud och hanſſ hel-
gē/oc gøre oprør oc tuedract i den hellige kircke
oc ſtor wlydelſe oc ville icke lade den hellige kirc
ke vere met ro. Met ſaadanne ſticke oc andre fle
re ord forblinde oc beſuige papiſterne herrer och

førster/saa ath ingen kan gøre nogen ret skilssmøsse paa/huad sanding eller løgn er/oc huad ret eller wret er/Och wi gaa alligevell saa hen i vor forblindelse Dette haffue vore børn lert aff oss/oc deris børn aff dem Oc saa woxer det frē met tiden offuer menniskens ihwkōmelse Och naar Gud vor herre vill miskūde sig offuer vor blindhed och wanwittighed. Saa sender hā oss stundem en god lerder oc gudfrøctig mand/som skulle lere oss ath kende vor blindhed oc ath kende huad skilssmøsse der er emellem bly oc det clare Arabiske guld/emellem den ny Gud och den gamle evige Gud/emellem den ny tro och den rette Christelige tro emellem menniskens low oc lerdom oc den rette oc hellige scrifft. Huad skeer da? Saa snart som de det fornemme saa ere kirckens tienere strax der hoss/oc det første de gøre Da forwende de hans ord oc fremføre dem strax wforttøffint for deris ny gud pauen/oc sige ath der er en kōmē som vil fordriffue hannē Saa kōme da de ny guder tillsammen oc holde raad emellem dem/emod hannem oc skyule saa deris skalcked met Christi wskyldige kledebon/oc gaa saa paa predicke stolen Och sticke dem der saa hellige oc gudelige i deris ord oc tale ath en motte vell suerge en stor eed der paa/ath. S. Peder. S. Dominicus eller. S. Franciscus stode der selff. Der effter begynde de ath bande oc skende hannem som galne oc wanuittege mēniske Oc naar de wille beskerme dem met Christo/ da

beſkerme de dem met Belial. Saa raſe de
ſom galne folk foruden ret ſcrifft/ſkel oc forſtād
Det er deris ſtørſte viſdom oc konſt/ ath de kun
de ſaa robe och ſkrige paa gode Chriſtelige pre=
dickere oc ſige. Han er en kettere/oc en oprøri=
ſk mand / han tuinger oc vender ſcrifften til en
falſk forſtand/han lerer och predicker en ny tro
O kere Gud det arme ligfolk ſucker och giffuer
ſig ille der fore/naar ſaadan en forblindet hard=
nacket øgen ſkalck ſkriger och rober ſaa emod
retuiſ hed och ſandhed / och leffuer alligeuell
vgudelige och vchriſtelige emod den rette ler=
dom och Gudz bud ord. Item ydermere lø=
be de ſamme falſke predickere/ preſter oc munc=
ke tring omkring iblant almuen och ſige. Kere
ven huad holder du aff den ny predicken/huad
ment du ath der aff komme vil ath mand ſkal
icke gaa til kircken/ath mand ſkal icke offre/ath
mand ſkal icke ſkriffte ſine ſynder/ath mand ſkal
tage gotz t fra kirckens perſone Huad ſiger du
der til Inted Inted. Til helffuede met ſaadanne
ſkalcke oc kettere. Ment du at vore forfedre haff
ue veret galne eller daarer. Skulle de oc vere al
ſammen fordømde/vil denne kettere begynde no
get nyt. Jeg vill bliffue hoſſ min gamle Gud
ved Kircke Lowen och hendis Cerimonier/och
ved min gamle tro. Der ſom mine gamle forfe=
dre ere bleffne/der vil ieg och bliffue. Naar
den menige mand hører ſaadanne ord. Da

tencker huer wed sig selff. Men kirckens perso
ner ere emod denne ny predicken och lerdō (som
de den kalle/ huad will ieg da lenger haffue der
met ath skaffe/ Jeg will bliffue hoss den største
haab/ Och saa bliffuer Gudz ord en i dag for=
fuldt/ naar den ene blinde leder den anden saa
falle de baade i graffuen siger Christus / Lige
saa giorde de tempel suene mod den gode Da=
niel der de tiente den ny Gud Beel i Babiloniē
Saa giorde och de tho tempel suene met den v=
skyldige Susanna/ Saa skede det och met Hie=
remia som hellig waar fødder aff sin moders
liff aff de gode tempel suene/ Saa skede det oc
met Christo Gudz eniste søn aff de ny guder
Chaipha oc Anna oc deris tempel suene i Hie=
rusalem och offuer alt Jødelād/ Saa skede det
och obenbare met den hellige Stephano aff de
ny Gud Annas/ och hans tēpel suene/ Saa ske=
de det oc obēbare Petro oc Johanni aff tempelss
suene/ Huad will ieg mere sige Alt Concilium
Pauer/ Cardinaler: Bisper/ och Førster/ och alle
Doctores och Phariseer/ Prester/ Muncke/ oc
de elste for folckit stode altid emod retuisshed och
reth sandhed och ware alle samdrectige i deris
Conciliis och raad/ saa ath huad som helst de
gode propheter och hellige och gudfrøctige mēd
hagde predicket och lert / det skulle were kette=
ri och Gudz fortørnelse / och lagde Christi och
hans helgens gamle tro ned met deres Conci=
lia/ statuter/ gamle brugelser och sedwaner/ och

forïegede Gudz tienere oc predickere oc hustrø⸗
gede/stenede oc ihiel sloge dem.

¶ Ment dw ath Christus wor fordi en kettere
eller Hieremias/ Esaias och Apostlene ath de
mange Tempel suene met deris ny Guder sette
dem saa op emod dem? Sandhed er aff ygeuel
sandhed/oc sãdhed skal bliffue til euig tid/naar
de arme tempel suene met deris ny Guder fare
ned til dieffuelen til helffuede/Oc skulle de hen
om de faa icke staar anger och rwelse for deris
blindhed oc tyrannie. Thi det feyl aldrig at den
som er megit befalet/aff hannem skal kreff nis
ith stort oc strengt regenskaff

Du maatte nu sige. Jeg hører nu vel at Cere
monier oc kirckens tieniste er aff guden/eff ter
thi ath du lader dig saa storlige mercke i det ath
du kalle er almĩdelige kirchẽs personer saa haan
lige oc forsmedelige Tẽpel suene/ och dw kaller
Bisper prelater oc doctores ny guder. Haffuer
icke Gud selff budit Moisi ath bruge Ceremo⸗
nier/skickelser oc kirckens tieniste. Suar. Naar
ieg taler eff ter den helige scriff tis almindelige
brugelse/saa haabis mig ath ieg haffuer icke
wskellige kallet dem tempel suene. Dette naff n
Tempel suene staar obenbare screff uit hoss den
gode prophete Johel i ca. Frãdelis en pawe/en
Bisp/en Sogne prest en doctor eller en mũck sõ
icke bruger sitẽbede effter den hellige scrifftis
simpele oc rette clare forstãd: for vden al tilsettel
se/huilchen den hellige scriff t icke bruger eller

lide kan/men misbruger hende till sit egit nøtte oc gaffn/oc forlader sine faar oc føder dem icke met søt foder/som er den hellige scrifft/men føder dem met Thidssel oc raadne røer fulke met madke/som er met menniskens lerdom. De mue vel kallis ny guder eller affguder. Det beviser ieg met den hellige scrifft Zacharie xi. Der staar det obenbare screffuit

¶ Framdelis om de Cerimonier som Moyses haffuer lert ville wi icke nu tale om/thi at de wore all eniste naadens figurer oc tegen som Gud Fader oss loffuede sāme tid/oc haffuer nu fuld kommet dem ved Jesum Christum sin keriste søn Huilken skee loff priss ocære til ewig tid Amē

Saa lenge som wi Christne haffue saa mange cerimonier oc saa mange haande Gudz tieniste sō huer dag forøgis io mere io mere. Saa siger ieg først at de kirckens tienister som mand kaller Cerimonier paa latine/ere icke aldelis onde men gode om huer mand viste huor fore de brugis i den hellige kircke/oc huad de betyde. De cerimonier ere inted verde i dem selffue/och ere icke helder aff nød at mād dem gøre skal. Dog mene mange simpele mēniske/ia oc mange hoffmodige tempel suene oc alder mest muncke at det er den største Gudz tieniste sō mand kan gøre/huilket dog i sādhed icke andet ere en it tegen. Naar mand sinnger messe i Domkircken eller gør noget andet embede/saa gaar mand omkring alteret met it røgelse kar/oc den ene dag kleder mād

ſig met en rød hagel/den andẽ dag met en huid
Den tredye met en ſort hagel til ſielemeſſe. Der
ſtaa oc tho Leuiter hoſſ/den ene ſiunger Epiſte
len/den anden Euangeliũ / om ſaadãt icke ſkede
ſom paa landz byer almindelige icke helder ſkeer
dog wore meſſen alligeuel ſiungẽ. Betydelſe er
god/om hiertet er gaat der hoſſ. Sãmeledis en
mũck ſõ er raget/oc haffuer paa detneſe inted
haar paa ſit hoffuit / och haffuer en ſtor kappe
oc ſide kleder graa eller huide/ſom ſkulle hannẽ
alle vegne/oc haffuer knee hoſer/och naar han
gaar frem for alteret eller for ſin ypperſte/da bø
yer han ſig ned/oc neyer vel dybt fore hannẽ/ oc
holder artſen langt bag vd. Saa gaar han bort
oc ſetter ſig i ſin vraa. Om nu ſaadant icke ſkede
men hølle dem ellers erlige met gode ſkickelſer
det wore ſaa vel giort/hagde de ydmyghed met
kerlig tieniſte til deris fattige ieffn Chriſtne det
wor bedre giort en deris megle neyen oc buckẽ
¶ Pauen ſcriffuer ſig alle Gudz tieneris tiene
re oc i det vil han lignis oc effter følge Chriſtũ
ſom ſig ſelff ſagde ath vere ſine diſciplis tiene
oc ath den ſom vil vere den ypperſte iblant dem
Han ſkal vere deris tienere. Fordi haffuer pa-
uen indſet ath de ypperſte ſkulle tho de minſtis
føder ſker Torſſdag ath afften pauen thor Car-
dinalers føder. Biſpen Cannickers. Abbeden
Priere oc Gardianer de tho Munckenes føder
och ſaa framdelis. Er deris hierte der hoſſ/ da
vil ieg ath dieffuelen tager mig bort. Och fordi
ath de ſaa tho huer andens føder om Sker

Torſdagen/da ære de det heele aar omkring ret-
te tyranner mod dem och andre flere/ De ſkulle
icke heller wille ſkarffue eller quitte ſaa gaat
ſom ich ſkerff met en fattig mand/ Huad er da
ſaadan deris dynckelgodhed verd/naar ydmyg-
hed er der icke hoſſ/ Der er icke andet/en ath be
ſpotte dē ydmyge Chriſtum vor herre/ Det vaa
re mægit bedre ath man lode ſaadant ſtaa til ba
ge ath tho føderne om ſkær Torſdagen/ Oc ath
prelaterne gaffue deris vnderſotte ith gaat exē-
pel det hele aar omkring til ydmyghed/oc hag
detolmodighed met dem i deris wanwittighed
och wiſde de arme forherdede ſyndere till den
rette wey met ſactmodighed/och beuiſde miſkūd
hed mod de fattige ſom nw bliffue leffuendis
op edne aff Prelaterne/Och ath de giorde den
fattige ſaa well reth och ſkell/ſom den rige/och
ſtraffede met dē hellige ſcrifft dē ſom ere haard-
nackede och genſtridige mod Gudz ord/ oc icke
ſaa trettede met de fattige ſogne preſter paa lan
det och icke beſkattede dem ſaa ſuarlige och icke
heller ſaa ode dem op till benet/och andre deris
egne fattige vnderſotte ſom de gøre/ Der gaar
icke ith gaat ord aff deriſſ mænde/ Det waare
bedre ath ellſe dem en ath tho deris føder /der
aff kunde mand lere och kende huo en ydmyg
prelate waare /och huo Gudz tieneris tienere
waare O Chriſte huorledis er det røde guld nw
omwent till kaaber

Ath Cerimonier och kirckens ſkickelſer ere

icke aff den rette Gudz tieniſte. Det kand ieg
vel kende oc mercke i det ath der er inted eller lie
det ſcreffuit om dem i det ny Teſtamente. J an=
den maade ath de holde icke lige for mig met
Gudz bud. J tredye maade ath de halte och ere
vſtadige. Det vore vel gaat (men ſomme holde
ſaa megit aff dem) ath man giorde ſtundem no
gen ret forklarelſe oc vnderuiſning om dem for
den menige almue ath de viſte nogen ſkilſmøſſe
emellem ſaadan kirckens brugelſe och den rette
Gudz tieniſte. Naar nogen hører en Meſſe/da
tror han ath han haffuer fuld vel ſyſlet/ oc han
ved dog icke en gong huad Meſſen er

¶ Det naffn Cerimonier kommer i vor tid aff
den affgudinne Ceres quaſi Cerealia/thi hwn
giffuer meel oc korn/oc penninge nock til ſieger
ſit. Der fore vilke wi icke lade fortale vor Gudz
tieniſte. Jngen ſkal helder fortørne ſig der fore
ath ieg det ord Cerimonier ſaa obenbare vdty=
der/thi ſaadāne Cerimonier ere orſagen til ſtort
affguderi. At du det ret forſtaa kant/ ſaa merck
det vel ſom her effter følger

¶ Naar de ville gøre kirckens tieniſte høytilige
huad gøre da papiſterne. De drage it huit Røc
kelī paa/det ſkal betyde it vſkyldigt oc rēt leffnid
oc den clare forſtād aff den hellige ſcrifft. Lige
ſom det huide oc clare ſølff betyder den hellige
ſcrifft. Saa drage de da it amutz der paa/giort

aff døde skind Deth skall betyde dødeligheden
Fordi naar de staa saa i korit/oc see ath de ere saa
vstyldige/och aff ith rent leffnid oc ere saa vell
lerde i den hellige scrifft saa motte de dem der
aff for hoffmode Thi ath konsten opbleser och
gør effuerdadighed Saa see de da till deramutz
och kube som er drager offuer røckelinet ath der
skall giffue dem till kende ath de ere dødelige/
Saa gaa de i kircken met stor ydmyghed oc ith
rent leffned/opfylde met den store konst aff de
hellige scrifft/ath gøre Gudz tienisle. O huad
en erlig och god herre er det kere naberske sig
ger en quinde till den anden. Saa begynder
mand da ath siunge Prim / saa kommer der
strax en met en stor pung met pēninge/ som kād
hugsuale deris fattige elende hierter

Lige saa skeer det och i Tertz Sext och Non
Huo wille ellers holde Gudz tienisle aff dem
eller gaa till kircken

Der sancker mand mange psalmer/ mange
antiphener mange Collecter oc mange preces
tilhobe Alligenel ath de icke alle rime sig vel til
sammen/dog haster mand sig saa fast/lige som
iegere gøre i skowē/ De brumle til hobe lige sō
humler gøre i hule och gamle pile tre/saa ath
det waare well gaat ath soffue der ved /
eller ath lulle Børn i søffne der met / thi ath
de drage sangen saa sact ned ath de mue altinn
Selige vdi ith prim stille accenten och røsten en
qvart høyre ep igen. Saa komme da wore her-
rer met de graa amutz/ och haffue huide røc-

kelin paa dem/dog icke som Capellane der sinn
ge i koret/men megit huidere/som giorde ere aff
det aller smeste och beste lerid saa ath man kand
vel see der igennem/ Det betegner den gantske
store aandelige stat met renlighed/kyskhed/ och
vskyldighed/och den store konst och forstand som
de haffue i den hellige scrifft/serdelis i. S. Po
uelss Epistler och i det hellige Euangelio. J huil
ke de lade dem ath were offuermaadis konstige
rdi/ Naar de see deris amutz met de store ilke
snorer och knoppe som ith graa munck belte/da
bliffue de paaminte aff dødzens grumhed/saa
faa deth stort sting i deris hierte/saa ath de aff
stor sorg sette da ith røt berit eller bonit paa de
ris hoffuit/och ere icke da mer saa hoffmodige/
som de arme cappellane der siunge i koret/ och
løbe well allene i kircken met ith reffuit och sle
det røckelin Cannickeren haffue wel stunde t e
eller fire suene/och der till mettho Cappellane
som følge dem ath de skulle lere gudelighed oc
rettelige ath dø aff dem

De haffue stor forstand saa ath de gøre de
ris Capellane inted hinder paa deris embede/
De siunge inted eller fuld lidet met dem ath de
icke skulle bliffue forstørride/de haffue deylig oc
subtilig røst met alle/men hun høris icke megit
i kircken Gud till loff / De komme i kor met stor
rucrighed oc bøye dem gantske høffuiske for lā
pen/och hilse deris helgen. Naar de haffue
ladet dem see i koret/saa gaa de vdiger och befa
le deris Cappellane all Gudz tienisten

De tage dog penninge før ydmygelige. Saa haffue de der icke lenger ath sysle/thi de ere vndentagne deris høge och fwle faa ingen mad hiemme/deris heste oc hunde bidis til hobe/oc deris vnge stegers koner sendis och tretuis met de gamle/dem mue de endelige stitte til fredz/de arme Capellane mue icke tale/men de skulle altid siüge i korit/oc herrene gøre selff inted. Saa forstandige ere de ath de skiffte renten emellem dem selffue/oc lade Capellane siüge i korit/saa gaar som for inted. De tage pēninge op/der met bliffuer alting clar. De torffue vel giffue deris Capellane fire penninge der aff. Oc naar messen kōmer til Offertorium/da er der en stor skilsmøsse paa ferde/thi at Cappellanen fonger uh skerff det kaster han i mulluen oc køsser saa pacet. Men herrene gaa frem met en suar samuittighed. Naar de komme til mulluen/da tencke de ath deris penninge kunde vere wretferdige for deris vantro skyld/thi de vilke icke fortørne Gud/men de røre pa a mulluen met tomme hēder/oc tage dem saa høffuiske tilbage igen/och køsse pacet oc bøye dem met ith kne och vende dem saa om igen/och gaa saa sactelige til deris sted igen. Huo vil sige ath de skemptede men de saa herlige gaffue Gud deris offer. O huad en skøn Gudz tieniste bliffuer der saa daglige fuldkommen met quinckeleren oc sang met fem noder for vden ord som screffuit staar Distin. xcij. Cantantes. Stundem siunge de saa høyt ath de

mne quelyes der ved/och stundem saa lagt lige som de vilke grede. Den ene siunger hid vd den anden did vd/oc tige saa strax stille igen. Saa begynder den ene atter igen ath kagle som en høne i er gøre vil. Saa kommer en anden met en groff røst/ lige som met en drum aff en stor Seckepibe ath det wore vel stundem aff nød at mād bøde fred meste dem i kirckē. De hylerÿde oc vraale saa greselige at mād maa grue der fore lige sō katte gøre i Thor maanet. Huad skal ieg sige om det hellige Euangelio/ naar mand skal det siūge da bliffue der māge deylige cerimonier fuldkōmede/lige sō Jøderne opbygde oc pryde de prophetcernis graffuer Mathei xxiij. Mand beer først en silke fane met it deyligt kaarss paa fore det hellige Euangelium /den skal betegne Christi løcksalige oc store seyer offuer all verdē formedelst Euangelij lerdom som der staar Jo= annis xvi ca. Oc til ith tegen at wi haffue alle sammen loffuit vdi vor dob ath wi ville offuer= vinde verden formedelst det hellige Euangeli= um. Saa beer mand tho store vore liwss til ith tegen at det hellige Euangelium er den rette ler dom ved huilcken alle mennisker bliffue opliuss= de oc ved inted andet/oc ath wi haffue en stadig och fast tro til det hellige Euangelium som der staar Joan. viij. ca. Saa haffuer den ene prest ith stort sølff Røgelse kar i sine hender/oc giff= uer røgelse saa lenge mand siunger det hellig Euangelium/til ath betegne deris brendendis

begerelse for hanss store naade och lerdom/ som
han oss vnt oc giffuit haffuer. Der beris oc den
hellige Euangelij bog/ kostelige beset met guld
sølff /oc dyrebare stene/ ath betegne deris gode
act oc mening met som de haffue til det hellige
Euãgeliũ/ saa at det er deris største /dyrebariste
oc kaasteligste skat/ som er beslutted met en bren-
dendis kerlighed i deris hierte til Gud met mã-
ge haande dygder oc ith christeligt leffnid/ som
vdbreder sig i dem formedelst deris gode gernin
ger som de daglige gøre. Saa ringer mand met
en stor klocke saa lenge det hellige Euangelium
siungis/ ath betegne deris christelige/ prestelige
oc Apostoliske embet der met/ ath det hellige E-
uangelium bliffuer saa vel fremført och forkynt
aff dem/ effter som Christus haffuer budet pre-
laterne ath de gøre skulle Luce xº oc Mar. vlti-
mo. Paa det siste ber mand bogen omkring i ko
rit ath køsse/ til det store kerlighedz tegen/ som de
haffue til Christum oc hanss lerdom/ oc der met
bevise de openbare at de ville bliffue til enig tid
hoss det hellige Euangelium som de haffue loff
uet och soret i deris dob /det stadfeste de naar de
køsse det hellige Euangelium. Der aff ville de
rose dem for ligfolcket/ sõ mand icke giffuer det
hellige Euangelium ath køsse. O huad en stor
Gudz tieniste er det. Er det icke Gudz tieniste da
ved ieg icke huad Gudz tieniste skal vere
¶ De Lutherane kõme alligevel stedsse mod
oss papister met Euangelio/ oc ville gøre oss til

Jøder oc phariseer. Hui skulle wi holde Euan
gelium anderledis. Gøre wi Euangelio icke fyl
lest nock/ Ja mere en fyllest met saadan reuerētz
oc ære/ wi tage vore beret och huer aff naar det
siungis. Soffue wi da bliffue wi opuackte/ saa
staa wi saa lenge det siungis/ och ræbe en gong
eller tøssuer/ det hielper fast i Maffuen. En dog
vor hw oc sind er dissemellem en anden sted/ det
kan icke skade men wi der staa selff personlige.
Distinc. X Firum Strosect. Der effter gaa wi
til Capittel hwss/ och haffue der stor omhw och
sorg/ at raadslage huorledis Gudz tieniste mot-
te bliffue holdē i heder oc ære/ oc wi se vel til huor
vore rente breff ere/ och huad wi haffue til rede
penninge i vor dressel oc kiste/ ath de kunde vd-
leggis til nogen profit oc gaffn/ paa det ath vo-
re prebender kunde bliffue diss bedre och federe/
wi gøre der stundem selsyne statuter/ huor len-
ge en ny Capellan eller Cannick skal miste sin
rente før han skal participere och tage pen ninge
met de andre

❧ Item paa det at wi kunde faa diss større ren
te til kirckens bygning/ da binde wi vore predic
kere ved deris eed ath de skulle icke forglemme i
nogen deris predicken/ ath opliuse den store byg
ning oc kaast/ oc det store afflad oc kariner/ som
mand kan fortiene/ naar mand hielper til saadā
bygning/ oc ath de skulle icke giffue dem til ken-
de at hielpe fattige folk/ men ath det bliffuer vel
sted/ som giffuis til kircken

¶ Jeg siger det ath wore saadan bram oc praa
Gud behagelig saa motte mand det orsage och
forsuare. Men ieg befrøcter mig kere herrer at
i skulle høre it andet regenskaff aff Christo paa
den yderste domme dag som screffuit staar Esa
i det første capittel oc saa til enden

¶ Bisperne haffue deris naffn afftilsyn/ thi at
de skulle vere tilsyns mend offuer folckit/oc be-
nare dem fra falsk lerdom/oc lere dem ath van-
dre i Gudz ord oc low/oc de som ere gongne fra
den rette vey/dem skulle de straffe met sactmo
dighed/och vise dem til den rette vey igen. Der
fore bleffue de kallede ved deris rette naffn hyr-
der. Hiere. i oc ij. Som formedelst konst och den
Ewangeliske lerdom skulle lere folcket den rette
Christelige tro/men de haffue vent deris øgen
der fra/saa ath ingen aff dem predicker ith ord
De mene at det wore dem forneer eller skam/ oc
ath det sømede dem icke at predicke. Alligeuel
ath det vel søm de S. Nicolao/Martino/Vlri
co oc alle Gudz Apostle ath predicke oc det lod
dem gantske vel. Och Christus Jesus en herre
offuer alle herrer gick selff til fodz alle vegne i
landet at predicke Gudz Rige. Wore det skā oc
blysel eller lode det bisperne ikke at predicke/ da
hagde Christus vel bleffuit i Bethanie hoss La
zarum/oc vdsent sine apostle at predicke/oc han
hagde veret deris herre/ oc hafft gode dage oc
drucket oc slampampet/som bisperne haffue nu

alsom størſte løſt oc gledetil. Han begynde ſelff førſt ath gøre oc lere. Men biſperne ere nu der meſt ſom kiff oc trette er om prelatedømę oc ſtor rente om ſlot oc feſte/om købſteder/och ath tage ſtor rente oc told op. Der om handle de meſt/det er dem erligt oc ſømeligt ſom de mene. De ſkamme dem aff de ting ſom de haffue deris naffn oc all deris ære aff. Jeg ſiger eder Biſper ſom ere nu i ſtor verdighed/ath i ſkulle oc met rette holdis i ſtor ære oc verdighed for Chriſti ſkyld/om i ellers ville effterfølge hannem oc predicke hans hellige ord

¶ Huilcken Biſcop ſom icke predicker hver Søndag det hellige Euāgelium i den ſted ſom han boor vdi/han er ingen biſp eller hyrde/hā ſkal giffue regenſkaff der aff effter Gudz ord ſom der ſtaar Hiere.xxiij ca

¶ Item om biſpen predicker pauens low och menniſkens lerdom i den ſted ſom han ſkulle predicke Gudz ord/da ſkal det komme hannem vnder øgen/och han ſkal gøre regenſkaff for all den ſkade ſom der kōmer aff ſom screffuit ſtaar Eſaie xxuij ca.

Men i biſper nu ſtaa i apoſtlenis ſted ſom i ſige/da fuldkommer oc deris embede och predicker ſelff perſonlige i den ſted ſom i bo vdi. O i huad ſtor ære oc verdighed ſkulle da det hellige Euangelium bliffue om vore naadige herrer oc fedre Biſperne oc Prelaterne ville det ſelff perſonlige predicke ſom dem bør met rette. Da ſkul

le oc alle andre sognne prester skicke dem met stor flit til ath effter følge dem. Nw ere bisperne de første och de største Gudz ordz fiende (ieg men meste parten aff dem) som mest foracte och forfølge dem som trolige ville lere och predicke det hellige Euangelium. O herre Gud forware mig och alle christne vel fra den gre[u]elige dom som skal komme offuer saadanne bisper

¶ Deris Officialer/ Notarier/ Schriffuere/ Aduocater och Fogder ere tiranner. De see till personerne/ de elske gaffuer /oc beskatte/ oc driffue de arme fattige mēniske omkring/ som ere aff huer mand forladne/ saa lade de arme enfoldige oc simpele menniske forderffuis plat i grund/ alle deris synder offuerlast/ beskattelse / vndertryckelse oc deris wskyldige blod rober op i hiemmelen heffn offuer saadanne Bisper. J ere selff plictige ath see dertil/ oc ath vdspørge winskibelige aff erlige oc skellige dannemend huor det gaar til i eders Stict/ oc icke tro allenste eders Foder/ Officialer oc smegrere huad de sige/ thi at de fattigis blod det er befaled i eders hender/ oc det skal vdkreffuis aff eders hender paa den retferdige Christi strenge dom ind til det siste skerff

¶ Lader nu dette vere eder sagt/ oc legger det paa hiertet vikke i icke det gøre/ da ere i visselige affguder i eders mact/ som screffuit staar Zach xi. oc ij. que. vij. Non omnes. Sige i ath det er icke seduan i kircken at bisperne skulle predicke Da siger ieg eder at i haffue ingen anden mact

oc embede aff Gud en at i skulle predicke Gudz
ord i hulcket alting ere begrebne som S. Pouel
siger til Tit. i. oc ij. Thim. iij. naar i vilke icke brn
ge det embede/da gaar fra eders Biscops dø-
me/oc tencker paa huad det naffn Biscop merc
ker Ezech. iij. Skemmes i eller bluessi ved ath
predicke Gudz ord oc det hellige Euangelium/
Saa skemmer eder oc ved ath tage den rente oc
løn op di haffue icke fortient. Saa gerne motte
mand sette der en Stromand til biscop som eder
Arbeyede han icke da beskatte han ingē/oc han
ode ey heller. Den som icke arbeyder han skal ic
ke ede siger S. Pouel. Lader nu dette vere eder
sagt oc paamint i en god/ oc i den beste mening
thi ath mand torff icke sige eder det paa predic
ke stolen/fordi maa mand sende eder nogit hiem
til eders Slot oc hw ss/at i mue det lese oc tencke
der paa huad i ere plictige ath gøre/oc ath i nu e
tencke paa den rette oc strenge dommere Jesum
Christum vor herre/som der staar Mat. xxiiij
❧ Nu ville wi tale om dem som daglige gø-
re den største Gudz tieniste som mange mene/oc
de ere vel sex hūdrede parti oc ordē/huer aff sit
slaw/oc den ene er icke som den anden/thi huert
slaw haffuer sin serdelis affgud vel høyt oc høyt
opsat/som er deris ordens fader
❧ Den hellige prophete Helias som kallis Tes
bes til sit tilnaffn. Han bede hoss Jordanē no-
gre hundrede aar før en Christus wor fødder op
ailder bierg Carmeli/dog bleff hā icke altid der

Och paa det samme bierg kom S. Annes moder och siden. S. Anne Och Jomfrw Maria ginge der offte tiff kirke som Carmeliter muncke sige. Paa det samme bierg er først opkōmet ith helligt orden och haffuer sit naffn aff sāme bierg/och det kallis Carmelite orden / Jeg ved icke huad de tenckte ath de haffue forbedret dette naffn saa ath de kallis nw paa denne dag vor Frue brødre/ Jeg forundrer storlige der paa thi ath Jomfrw Maria waar ingen Nynne/oc hun giorde och aldrig nogre Muncke / huor fore kalle de da sig effter hennis naffn/ Framdelis de hede och Heliecke brødre aff Helia Thi aff hannem er kommēn den store Gudz tieniste och den store hellig hed aff deris gamle orden/ Om det saa waare ath en hellig sted/eller noge lang tid giorde gaat folck/saa waare dieffuelen megit helligere en de/thi ath hans orden begynte først i hiemmelen/ før nogit mennische bleff skabt/ Soldanen kunde wel mercke huad der vnder waar/dē tyd de saa omwēde deriff naffn som de hagde aff deriff første begyndelse / thi fordreff han dem aff sine land huilke han førgiorde megit gaat

Dominicus waar en gudfrøctig mand/han optenckte vdi en god mening ith bequemt middel/ved huilket han kunde leffue effter det hellige Euangelium/ Han waar en da en regel bū den Cannick/nw sige oc scriffue de sorte muncke / com hannem/ath Gud kallede hannem selff.

till den store orden/som Gud selff haffuer skic-
ked/Och ath Jõfrw Maria Christi moder gaff
hannem selff kappen/och drog hende paa han-
nem. Aldrig wiste ieg før/ath Jomfrw Maria
giorde muncke. Hun stedde det ful well/thi ath
hende skeer stor ere aff samme sorte Muncke/
som i well hørt och spurt haffue aff dem i Bern
i Switzer land/och aff dem i Senis i Valland
och i andre flere steder. Mig forundrer storlige
der paa ath de icke och kallis vor Frue brødre/
fordi ath de haffue fonget deris kapper aff Jõ-
frw Maria(som de sige) Men det kand vel lve-
re ath Carmeliterne haffue weret hoss Pauen
i Rom før en de/och han haffuer vnt dem det
naffn/ Hagde en anden det giort/da sagde mãd
ath han hagde forsoret sit naffn

Thomas de Aquino behagde. S. Dominici
leffnit gantske well/thi wille han effter følge hã-
nem. Den samme Thomas waar well lerd i de
boglige konster. Met tiden gaff han sig till den
hellige scrifft/och lagde stor flit der paa ath han
kunde vdtyde och vdlegge hende och tenckte ath
han wille forlige hende effter sin gamle sedvane
som han før giorde met de boglige kõster. Dog
waar han aldrig i det sind eller i den menning/
ath mand skulle holde hans dict och scrifft for
troens artickle/thi gaff han sin lerdom och dict
vnder lerde och wise mendz dom. Det gick wel
hen/Men huad er der kommet andet vd aff en
som ieg haffuer før sagt om Hercule Saturno

och andre gamle wise mend/ath de bliffue gior
de till affguder effter deris død. Saa haffue oc
de sorte muncke ophøyet deriss Thomam oc kal-
let hannem den hellige doctor/oc den hellige kirc
kis Doctor/och den hellige doctor stadfestet aff
den hellige Romske kircke. Lige som propheten
siger Gudz tempel/Gudz tempel/Gudz tempel
De sige oc ath Christus talede paa kaarssit selff
till hannem saa sigendis Thoma dw haffuer
wel screffuit om mig. De male hannem och met
en konge krune och sette paa den ene hans axel
en dwe som hwisker hannem nogit i ørid/och en
gase paa den anden side/den betegner en stor
helgen. Naar mand wil gaa i deris kircker/ da
seer mand der ath alle taffler ere malne fulde met
muncke/somme ligge paa deris senge/ och der
gaar store guld gisler igennem windwene ind
paa dem. Der taler Gud met dem i stor vnderlig
hellighed /met det ene iertegen offuer det an-
det. De sige ath den hellige Doctor Thomas er
en første oc ypperste offuer alle doctores i dē hel
lige scrifft. De male hannem och met ith mon-
strantz oc sacramente paa hans hand/lige som
han hagde fuld wel screffuit der om/den helli-
ge. S. Pouls Apostel haffuer aldrig roset sig
ath were en doctor offuer alle doctores. Mē hā
sagde sig ath were den minste iblant alle andre.
Alligenell ath Gud giffuer selff gaat widnes
byrd om hās wisdom. Mē de sorte muncke haff
ue taget den gode Paulum i sit haar och kast hā

nem ned vnder deris Thomam. I forte muncke i mene ath i haffue giort Thome en stor tieniste der met ath i sette hannem op for en Gud? Ney giorde i icke. I sige och ath huo som icke holder Thomam for den ypperste doctor / han er icke i den rette lerdom. Den som formindsker oc forsatter hanss lerdō/han fortørner alle Thomisters subtilige ørn/huo som bort kaster hanss lerdom han er aldelis en ketter/oc han skal endelige brēdis. Nu ved ieg i ret sand hed at han haffuer mā gē stedz fared vild/oc han haffuer besluttet och screffuit de ting/sō han oc alle hanss mūcke kūde aldrig forstaa/eller forsuare Det wore mit raad at mālode Thomā bliffue Thomā. Han besker mer sig vel selff i sine bøger/der sō han haffuer ret screffuit. Men huor hā haffuer faret vild eller ille screffuit/ der kunde i icke hielpe hannem ehuor heftige i gøre och ophøye hannem emod hanss vilge/thi Thomas er Thomas oc inted mere. Lader hannem fordi bliffue hoss andre gode mend som oc haffue forstand/ oc stinger eder icke emellem alle døre oc vraaer ath i bliffue icke klemde saa mangen tid. Den som haffuer ørn han høre

¶ De forte muncke henge oc i deris kircker och Closter taffler / Paa huilcke der staar mange Muncke aff forte brødre aarden malede. Den ene er en Cardin al e. Den anden en Bisp. Den tredye en Doctor . Den fierde en Stiernekigere

En holder en Lilye i honden/den anden en staff Der ere oc mange Nynner oc Beginer malne paa ith træ hid oc did vd paa grenene som Skader oc Aleker. Huad dieffuel i helffuede haffuer sagt eder det ath de ere affe hellige/mene i ath pauen kan gøre helgen. Sagde ieg penninge da skulle min Suend oc snart bliffue en hellig Hypocrite. J løbe och hoppe hid oc did som Skader/ieg siger eder for sant ath man haffuer vel lert ath kende eder/ J skulle icke en nw ville giffue eder til fredz før en det gaar eder sô det gick de tempel Herrer. Veret fordi en nu at warede och paaminte aff mig

¶ Huor bliffuer vor kere Franciscus sô wor en rig oc mectig Købmandz søn fødder i en stold oc lagt i en krubbe/lige sô Christus (sô de sige) det kan vel vere at han oc flyde for Herodes i Egypten. Jeg vil icke tro ath i nogen historie er screffuit om nogen helgē der haffuer giort saa mange iertegen som S. Franciscus haffuer giort/ som de graamuncke sige. Det er icke fordi vnder ath han er kaarsffestet/oc haffuer de fem saar/huor haffue de gemt hannem saa lenge/men han nu siden en i nogre faa aar er først bleffuen kaarsffestet oc slagē op til Christum. De motte vel gøre hannem ith serdelis kaarss/eller bønderne skulle icke vide huilket Christus eller Frāciscus wore Det kan oc vel ske at deris gamle historier holde anderledis en de ny/som mand nu bruger

¶ Sanctus Bernardinus den graa Munck maa oc vel staa paa marckeder/met de mãge Bispers hatte och Bispers staffue som hid och did ligge tuert offuer huer andre. Huad vilke i rose eder der aff ath han haffuer forsmaat verden men i staa nu saa aluerlige / oc gøre saa stor flit der paa ath i kunde bliffue Cardinaler/ huilcket icke kan ske for vden store pẽninge / oc der til met haffue i stor handel her i verden/och i rose eder affigeuel saa megit/ aff de Euangeliske Concilier/oc at i holde eders løffte/naar mand seer det til i liuset/da haffue i paa det neste dispenseret mod dem alle/saa at i icke holde ith aff dem/men i slide all eders liffnis tid hen vdi Cerimonier/lige som haarff paa marckẽ. Der icke faa vden affner oc skiden halm/men aff det rene korn vide, de aldelis inted ath sige aff/oc der ere mange iblant eders ordens fem slaw oc parti/som ere de alder største oc forgifftigste Gudz ords oc Euangeliũ modstandere/som nogen sted vere kunde/Dog vnder ith gudeligt skin. Skulle i en brende alle paa en hob(ieg men de Cerimoniales)da skulle i icke vide i sandhed huad Euangelium er. I ere icke mere en ith skin aff den Euangeliske fruct. Dog haffue i alligeuel den for del for ander folk ath ingen aff eder kommer til helffuedis(som i sige)vden han falder aff sin regel/effter den kostelige obenbarelse/ som Engelen gaff S. Francisco lønlige til kende/som Joannes Ruffinus/Leo oc Petrus haffue giff-

nit i Veris Capitel til kende. Skal mand dog si-
ge sandingen da ere der nogre men icke mange
gode erlige fedre oc brødre i samme orden/ som
och haffue en god och ret forstand i den hellige
scrifft/ oc kunde gøre skilssmøsse mellem kød oc
aand. Oc ieg hobis ath de gamle tempelsuene
skulle mit tide opueckis/ oc gaa fra Moysi low
oc til Christi frihed

Sancti Augustini brødre gøre hannem ith
hierte i sin haand oc tho straaler igennem hier-
tet. Det kan ieg icke forstaa anderledis en ath
den ene straale skal vere S. Augustini straale/
som skal betegne den store kerlighed som han
hagde til Gud. Oc ath den anden straale eller
pil skal vere hanss brøders/ oc hun skal betegne
den store kerlighed sō de haffue til Kirstine/ Ka-
rine eller Annicken/ thi at de ere quinders secke
som mand maa daglige se/ høre oc spørge/ Vil
le de store Abbeder tage min hilsen til tacke/ da
ville ieg nu helse dem. Closter kallis fordi it huss
ath det skal vere tilluct. Eders kledebon er en
sort eller hwid sid kiortel/ den haffue i vel behoff
Der offuer bere i ith Skabelaris aff klede/ saye
arrask eller lerit. Det Skabelaris skal betyde
Jesu Christi aaa/ lydelse/ elendighed/ sorg/ nød
drøffuelse/ oc at i skulle lide modgong met tol-
modighed for Gudz skyld. Offuer det Skabe-
laris bere i en kappe/ som skiuler eders hoffuit
tringt omkring/ til ath betegne at i haffue giff

nist eder aldelis fra denne verden met alle hen-
dis fristelser. Eders hoffuit ere ragede oc skalle
de paa det neste til ørene. Ath betegne den store
opløffteelse som i haffue i eders hierte/ hw oc sind
til Gud. Krunen betegner Jesu Christi pine/ J
skine i eders kledebon for alle menniske. Som-
me aff eder bere sorte vinge hengendis ved ar-
mene/ til ath betegne den brendendis kerlighed
som i haffue til Gud/ och ath han flyger op til
Gud formedelst eders store ydmyghed. Oc vn-
der saadan titel och naffn haffue i fonget paa
det neste alt gorzet vnder eders hender / saa ath
det skal høre til Gudz hwss/ oc der fore kallis fri
Closter oc i kallis fri Abbeder. Huorledis kan
dog verdsens frihed vere hoss dem/ som haffue
offrit dem selffue Gud vor herre met lydelse oc
al modgong som dem kan hende i denne verden
och ville bere Gudz aag som icke kan vere hoss
verdens frihed. Men i ville see til pauens fri-
hed xvi. que. prima Placuit. Somme aff eder
skulle vere Førster oc Abbeder/ oc det er tilladet
aff den Paueske frihed. Huad frihed haffuer
pauen ath giffue eder mod eders naffns eyeds
Men i hede alle muncke. En munck skal vere
indeluct/ oc forladē lige som ith vfrøctsømelige
Peretract/ som Hieronimus siger. Hieronimus
spør dig ath om dw vilt vere som dit naffn ly-
der. Ja siger du/ huad gør du da siger han i de
store købsteder som icke kallis en Eremites sted
men den menige almues sted

Huad giffuer du hannem forsuar? Vilt du forsuare dig met pauen/saa sig hannem/ath han omuender dit naffn oc din kledebon/saa est dw ingen munck/thi han maa gøre en hoffmand/ eller rytter aff dig. Est du ingen munck/huorfore tager du da Gudz hwsis rente och gotz op Haffuer pauen dispenseret met dig/da mue oc ligfolk met rette dispensere met dig / och giffue dig saa megit som du est/det er inted. J bere och Bispers hatte besticked e met guld oc sølff/som ere besette met dyrebare stene/oc haffue store forgylte sølff staffue i eders hender/kunde i icke elless regere eders muncke vden saadan bram statz oc praal wore der hoff. Huor fore bere i hyrdernis staffue/men i gemme icke faarene. J ere icke hyrder som Hieronimus scriffuer til Heliodorum. Jlegge vel foder for eders faar/ det er eders ordens regel. Huad er den regel/ath bere huide eller sorte kapper/ath siunge Otte sang/at holde Silentium tho time om dagen/ath huer aff eder skal dricke iiij. potter vin eller øl til huert maaltid oc inted mere. At faste fra S. Michels dag oc til Jwl/oc icke gaa vd aff Closterit. Ligfolk gøre inted saadant/alligeuel finder mand mange gode Christne iblant dem

¶ Er den aandelige ret Christi foder. Huad haffue da de Hierosolomitaner och mange andre gode Christne hafft fore foder som wore i saa mange hundrede aar gode Christne/och aldrig

brugede kirckelowen. Mene i ath i vilke opsla
hiemmelen met eders staturer. O ney ney kere
krunede Abbeder/naar i skulle bere eders kap-
per/da bere i paa eder bispers pry: else/oc i den
ene haand haffue i en Biscops staff/alligeuel
at i ere icke hyrder/oc i den anden haand bere i
it vddragit suerd/ sō i bruge hner dag/oc stun-
dem bere i en Cardinale hat. Huad gøris eder
ith suerd behoff. Er S. Pouelss suerd(om huil
ket han scriffuer til de Epheser i det vi. ca.) icke
sterck nock/men i en nu lene it blodigt suerd aff
Keysere eller Kōgerne. Tecker paa eders skabe
laris/oc lader Keyseren haffue sit suerd. Huad
dieff uel i helffuede haffuer besat eder Abbeder
muncke oc prester ath i vilke vere konger oc før-
ster. Christus oc Paulus mue liuge/eller i bru-
ge det werdzlige suerd mod Gudz bud/oc mod
all ret och skel. I rose eder ath vere aff den aan-
delige stat. Leser Paulum ij. Thimo. ij. Oc Ioā
i sit xv. ca. Saa skulle i vel see ath i ere vbequē-
me der til/gører der aff huad i vilke. Den ene
vildfarelse fremfører altid den anden. Strax
effter S. Pederstid kom der en stor omuendel-
se/oc saa met tidē haffue de vēt dē fra den rette
liffsens kylde/oc giort en andē skick oc ordinātz
som tilforn er sact/saa at aff ith faar er bleffuē
en glubēdis vlff/oc aff dē sō før forkyndede dē
Euāgeliske fred ere bleffne low giffuere som oc
bruge alle tyrānie. Aff en prest oc paue er bleff
uen en stridzmand. Oc aff en fattig Apostel er

bleffuen en mectig Keysere och herre offuer alt verden. Ere disse icke vnderlige gerninger. For di ligner den gantske aandelige stat sig fulkwelt effter Pauens dygder och seder. Lige som hoff uedet er/saa ere och ledemodene. Pauen er nw bleffuen en werdzlig Keysere/och hans prester och munckeere bleffne krigs folck. Lige som Pauen forfølger Christum oc hās ord/saa gøre oc hās bisper prester oc mūcke offuer alt cristēdōme

Pauen gør aff den tolmodige Christo huad hannē løster/thi han vdtyder dē hellige scrifft oc bruger hende effter sit egit sind oc vilge vdi huilken Christus huiler sig. Han gør mange Stict och orden. Muncke gøre aff deris patroner och ordens fadre huad dem selff løster. Pauen haffuer selff opset sig for en Gud/och giffuer andre store preuileger och friheder/fordi hielpe de hānem igen met guld sølff och penninge och bede till hannem for deris rette Gud. Pauen giffuer dem stict och Closter thi giffue de hannem deris guld oc pēninge igen/Her aff kōmer det ath de ære pauen saa velwillige/och holde met hannem fordi vdspy de(for vden all straff)deris forgiffige bespottelser mod de hellige Trefoldighed. Och den ære/som Gud all eniste tilhør/dē legge de pauē til. Jeg haffuer selff hørt en munck predicke obēbare i ith Closter/den tid han talede om afflad.viij.aar forledne sidē/ath pauē hagde lige saa stor mact/sō de hellige trefoldighed haffuer i himmelē/Skāme motte hā sig dē arme esel

Om nogē wil leſe de bøger ſom ere ſcreffne mod
Luther/der i ſtatt hā finde vnderlige ting/oc ſto
re Gudz beſpottelſer. De kalle de hellige Euan
gelia feler oc lirer. Pauē ſtadfeſter alt det mād
heffue vil/om mād ellers vill giffue hannem pē
ninge/hā giffuer mūckene helgē oc canoniſerer
dē om de begere det aff hānē/ſaa bliffue der mā
ge ny guder for vdē tal. Gack i ith Cloſter huor
dig løſter der ſeer dw alle vegne malede mūcke
ſom ere hellige oc haffue ſtore kruner paa deris
hoffuit/oc huer aff dē haffuer en ſerdelis abe
i hōdē. Huer embede haffue ſine helgē/oc huer
aff dē haffuer ith ſerdelis tegē i hondē. Dē ene
haffuer en ſko/den andē en øxe/dē tredye en fiſk/
den fierde ith ſwin/dē fēte en hāmer/oc ſaa frā-
delis. Jeg haabes ath de ſom gøre terninger och
kordē ſpill ſkulle oc ſnart faa deris helgē. Huil
ken ſēdē haffuer giffuit eder dē mact ath i ſkulle
gøre helgē. Huilket ſom gud alleniſte tilhører.
Thi ſiges det nw aff māge/oc icke for vdē ſkel.
Dē gāle gud/dē gāle tro/dē gāle lerdō/Den ny
gud/den ny tro/dē ny lerdō. Thi ath dē tid Chri-
ſtus kō ſelff her ned aff hiemmelē ath forkynde
ſine hellige ord/da ſagde Jøderne til hānē. huad
er det for en ny lerdō ſō dw lerer Mar. i. ſaa ſag
de oc de Atheniēſer til Paulum Ac. xvij. Thi gø
ris det nw vel behoff/ath mād ſeer vel ſkarpt til
ath mād kād vide ſkilſſmøſſe paa ſaadā lerdom
Huad gudz lerdom er/oc huad menniſkens ler-
dom er. Mange gribe oc fange en raffn fore en
popegoye eller paaful/ſō de haffue aldrig førſet

Och stundem køber mand en quabbeso for en stenbid. Naar mand kommer hiem oc kaster hãnem aff posen/da seer mand først ath han er bedragen, Lige saa skal det och ske oss om wi icke wille opløffte vore øgen i denne bequemme naadens tid/men wi nu leffue oc lere at forstaa/huilken den rette Gudz tieniste er. Gøre wi det icke men giffue oss aldelis til fredz met den vduertis Gudz tieniste och met vor daglige brugelse som wi haffue før giort her til dagis/oc mene at wi haffue fuld vel syst/oc forglemme den rette kerne och den induertis Gudz tieniste. Sandelige naar wi komme hiem ved døden/da skulle wi kẽde met vor store och ewige skade/ath wi fore vild oc hagde wret. Da skulle wi oc see ath wi haffue købt en quabbeso fore en stenbid. Saa er marckedit giort oc brudgommen haffuer da luct Døren til effter sig

¶ Der fore kere venner tager icke denne min føye och stackede vnderuisning til mistøcke om saadan vildfarelse / thi ath legemit er mere en klederne / oc Sielen er mere en legemet. Alle herredøme forgaa och de forlade oss i dødsens nød. De gaa icke heller met oss til Gudz strenge dom men vore gerninger. Der bliffuer ingẽ skilssmøsse emellẽ Keyserẽ oc en byrde eller mellem pauen oc en slet sogne prest. Ville wi vere Christne saa lader oss icke saa fordriffue och bort iege Jesum Christum til ørcken. Lader hannem faa liff igen ved hanss Euangelio

um oc hellige ſcrifft. Raſer icke ſaa lenger/och tyranniſerer icke heller ſaa emod hānem oc hāſſ ledemode ath der icke opleſis for eder til en euig fordømelſe. Den anden Pſalm. Quare fremuerunt gentes. I hende mue i leſe den forferdelige och greſelige dom/ ſom den retferdige Gud haffuer giffuit offuer dem ſom hannem oc hās ord forfølge

Den anden deel aff denne bog

I vilke nu framdelis tage for oſſ en liden oc ſtacket vnderuiſning / ſom en Regel aff huilken huer enfoldig forſtandig ligmand kan lettelige forſtaa/ oc døme paa effter vor troes brugelſe och ſednane/ſom daglige ſkeer i kircken huilckē den gamle Gud er/den gamle tro oc den gāle lerdō Oc huilcken den ny Gud er oc den ny tro er/oc den ny lerdom paa det ath ſaa mange gode mēniſke ſkulle icke bliffue lenger forførde oc tuilactige i alt det ſō de ſkulle gøre och lade mod Gud oc deris ieffn Chriſtne/ thi ath de kunde aldrig gøre nogit gaat ſaa lenge de ere i ſaadan vildfarelſe oc tuilſſmaal. Det kan vel vere ath de ſtore Raboni oc meſtere/de arbeydis marteler / oc de tempelſuene haffue det icke behoff / ſom de

mene och sige. Thi ath de ere aldelis wisse paa deris sag. Gud opliuse dem bedre ath de oc mue lere ath kende deris singdom/saa mue de en faa hielp oc trøst effers faa de aldrig salighed

Den Førzste Regel
Huad Gudz ord er

Effter thi ath inted menniske kan grandgiuelige vide huad Gud er/oc ey helder mere vide aff hannem ath sige en som han oss haffuer obenbaret ved den hellige scrifft/saa bør oss icke helder anderledis ath lere/predicke/tro eller haabis til hannem/en som den hellige scrifft oss lerer oc vnderwiser. Denne Regel kunde alle menniske vel mercke. Der om staar der en figure Exo.iij

Den anden Regel

Den ypperste och dyrebariste tieniste/prydelse/priss/loff/oc ære som Gud begerer/oc efter aff alle menniske/det er ath huert menniske skal tro Gudz mund oc ord simpelige oc enfoldige/foruden al menniskens tilleggelse/sō der staar Joan.xvij. Der om staar oc en figure Numeri xiij oc xiiij ca. Her aff kommer det ath troen er den størzste Gudz gerning oc den størzste gudz tieniste/och det eniste middel til al vor salighed/thi ved troen bliffue wi forligte met Gud fader Joan.xiij oc Psalm Cv. oc Ecclesi.xxxiij

Den Tredye Regel

Den hellige Christelige tro kommer aff den hel
lige scrifft/och den hellige scrifft er den hellige
kirckis moder. Joã.xvij/oc i Corin.iiij. Alle som
vd aff alt deris hiertis grund tro/och sette deris
lid oc trøst til den hellige scrifft/de ere gudz fød
de børn Joan.i. Och saa lenge som de bliffue i
troen/da ere de oc Gudz børn och arffuinge til
Gudz Rige saa ere de och salige. Der aff kom-
mer det ath wi bliffue alle salige al eniste ved
den christelige tro/oc icke ved noget andet. Eccl.
xxxiiij ca. Der om staar en Figure Num.xiij ca.

Den Fierde Regel

Al den scrifft som er kommen aff gud/hwn vi-
ser oc fører oss til Jesum Christum gudz enbor-
ne søn Joan v.ca. Saa følger det oc at den hel-
lige scrifft / er den hellige kirckens moder /
som føder sine børn ved troen Joan.xvij. cap.
Och alle som tro paa den hellige scrift (som før
sagt er) de ere den hellige kirckis eniste døtter /
som er en deylig oc vbesmitted Jomfru/oc Jesus
Christus er denne edeligste Jomfruis deyligste
oc alder keriste brudgomme Math.ix. Der aff
skulle wi mercke det almindelig sprock/sõ mand
siger at ingen kan bliffue salig/vden han er aff
den hellige christelige kircke. Dette kan icke for-
staas om pauens kircke eller om hans Biscop-
døme i Rom. Thi det er altsãmen vdiettis oc
[illegible] vstadig handel oc skick

Men dette skall forstaas om den hellige Christelige kircke/ som er alle christne menniskis sāfund vdi huilcken er en stadig och aandelig hādel oc skick/som er induertis i sielē. Hun er icke helder aff mēniskēs fornufft forstād eller krafft Men hun er allene aff den helligaand.

Den femte Regel

Alligewel ath den hellige scrifft taler besynderlige hid och did om troen Osee.ij.capit. Och om Gudz kerlighed.i.Corint.viij.och desligeste om hob/Saa er alligeuell den Christelige tro aldrig skild fra haab och kerlighed her paa iordē Esa. xxi.ca. Thi saa megit som dw tror/saa stor kerlighed och haab haffuer dw till Gud. Och der aff kōmer da først alle gode gerninger/som er troens tegen som dw haffuer til Gud vor herre formedelst dit haab oc kerlighed Matthei.vij. Der aff tager dw dig en fast oc stadig vnderuisning ath de ere alle sammen daarer och galne/som sette deris tro och haab paa de gerninger/som gøris vdi kircken/som ere at prydealtere/at lade gøre Monstrantzer och store taffler/ath optende store woxliwss/ath pryde kircken met May/ath offre/och sige mange messer/ath ringe met klocker ath løbe tringt omkring kircken saa ath mand sweder. Och papisterne bliffue saa fast der wed ath de thaare wel suerge der paa met store eder ath de gøre Gud en mectig stor tieniste der met alligewell ath der ligger icke mere mact paa alledisse vduertis gerninger en paa ith gryn korn

Oc om saadã icke skede da bliffue Gud icke fortørnet der fore/ oc wi syndede icke heller om wi det icke giorde/ Det waare och wel gaat ath wi giorde inted der aff /dette skalt dw forstaa om gerningen i sig selff. Men om wi icke tro Gud i alle hans ord aff alt vort hierte/ och icke elske hannem aff alt vort hierte/ Oc icke sette alt vort haab och trøst till hannẽ. Da fortørne wi Gud i alle maade /och det skilyer oss langt fra Gud. Fordi sagde Christus vor herre Johannis.iiij. Den tyd skall komme ath i huercken paa dette bierg eller i Hierusalem skulle bede till Gud Fader/men i skulle bede till hannem i aanden oc i sandhed. Det er ath bede Gud aff hiertet met en stor begerelse och fast tro til Gud. Saadãne Gudz tienere behager Gud well. Men skulle mand holde saadan ret Gudz tieniste/da skulle de tẽpel suene snart swelte ihiell. Fordi ville de ingelunde tillade saadã ret Gudz tieniste. Men de paafinde altid nogre ny gloser/ wed huilcke de kunde bedrage dẽ fattige almue met deris egen optenckte Gudz tieniste

¶ Den Sierde.

Det er en nøttelig /oc god sedwane at mãd haffuer kircker/serdelis for wlerde och simpele folckis skyld ath de kũde der høre det hellige Euãgelium och Gudz ord/och tage der gode exẽpel aff andre Christne menniske/som der forsamliß

ved hvilcke de motte end en gong opueckis och omuendis til ath tencke paa den euige Gud til han giffuer dem større naade. Men ath tale effter aanden/da gøris det icke behoff ath byg ge kircker eller Closter Joan. iiij. oc ij. Corin. v

Den siwende Regel

Effterthi at den store oc mangfoldige kirckes tie niste kan icke ret forstaas aff mange menniske oc de icke vide huad hwn er/eller huor til hwn tiener. Da gør hwn stor vildfarelse vdi troen/ saa ath den menige mand stundem acter det alder minste for det alder største/ saa at naar mand vil gøre nogen kirckis eller alteris vielse/da leg ger mand selsyn helligdom paa alteret paa silke proder/saadant gør mand icke huer dag/oc naar mand vil det borttage/da optender mand der try eller fire store woxliwss/ de beris for helligdo men oc for presten som ber hannem/han skal oc haffue paa sig en lang kor kappe aff fløyel el ler Silke/oc en Cappellan eller tho skulle følge hannem/oc naar en fattig ligmand hører mes sen oc seer saadan bram praal oc herlighed/och han seer en anden stedz der som det hellige Sa cramente handteris oc opløfftis/oc ath der bren der stunde icke mere en it arm t talg liuss. Saa for lader han det hellige Sacramente oc løber bort fra det til det ny alteret/der falder han paa kne. Jeg tror i sandingen at mange bede til saadan helligdom. Det kan man vel mercke aff deris gerninger/thi de haffue større gudelighed och

kerlighed til helligdõmen en til det hellige Sacramẽte/som aff deris helligdom er vel stundẽ aff ith haarsse ben/eller aff en tyff oc gammel skalck. Saadãne seduane ere vchristelige. Itẽ naar mãd hører messe oc Sacramẽtet er der/oc mand hører ath der ringer hoss ith andet altere oc presten vil opløffte Sacramentet/ da løber han fra det altere til det andet/ lige som det ene Sacramente wore bedre en det ander. Jeg kan icke vide anden sag der til/en ath de ere icke ret vnderuisde i troen. Nu haffuer den seduane veret i mange aar/ met mange andre vnyttelige kirckens tienister/oc onde seduane sõ du vel selff see oc mercke kant. Er det den gamle tro oc den gamle Gud/dog vil ieg dem ingelunde haffue eller bruge/de tẽpel suene mue sige huad de ville

Den Öttende

Lige som der er en sand ewig Gud/ saa er der oc en sand hellige scrifft/som er den hellige Christelige troes Regel/oc rette styremand/oc det er den rette gamle lerdom/som S. Poul taler om Ephe.iiij.

Den Niende

Den hellige scrifft det er den hellige Bibel som den hellige Christelige kircke bekẽder vdi aandẽ som før sagt er i den tredye oc fierde Regel. Och huad der i screfftnit staar det er sãt. Thi at Gudz mund (som icke kan liuge) haffuer det selff taled i den Cxvij Psalm. Her skalt dw icke forstaa ath Pauen/eller de Romske Cardinaler/

Bisper/prester oc muncke ere den hellige kircke
Men alle Christne menniskis samfund er den
hellige kircke

Den Tiende

Vnden tagen den hellige Bibel / da skalt du for=
staa all anden menniskens lerdom met stor for=
nufft oc skilsĩmøsse/oc tag dig vel vare ath du
ingelũde ligner hẽde met den hellige Bibel/eller
setter din tro eller tillid til hende ehuor lerde eller
hellige de haffue veret som hende haffue screff
nit eller dictet, Huad helder det haffuer veret
S. Augustinus / Hieronimus/ Ambrosius /
Gregorius/Thomas/ Bonauentura/Leo/Cy=
prianus eller Chrisostomus/ Pauer Bisper el=
ler nogre deris scriffuere eller andre Lere fedre
Der fore er det inted sagt ath Augustinus eller
Thomas siger det /fordi skal det altid vere sant
eller ath det siger pauen der fore er det sant / ney
Men naar det hellige Euangelium siger det da
er det sant/och da skalt du det tro i sandingen.
Thi ath i den hellige scriffts tro bliffuer det
hellige Sacramente consecreret aff presten oc
synderne bliffue oss forladne oc tilgiffne. Him=
merigis Rige bliffuer oss tilsagt/ oc de som icke
tro de bliffue trnede met helffuede. Och det er
altsammen sant Mathei xxiiij

Den Elleffte

Alle menniske alle Engle alle vise oc kloge phi=

losopher alle Doctores/alle Bisper / alle Pauer alle muncke oc nynner i det ath de ere icke stadfeste oc funderede i den hellige scrifft / da ere de alle sammen ny Guder oc Antechrister oc wnøttelige personer. Sapien. viij. Hiere. x. oc xi.

Den Tolffte

Den hellige scrifft/som er den hellige Bibel/er den rette Regel och den rette snor och den rette Weyskaal ved huilcken al lerdom skal veyis och maalis/oc al predicken oc al offuerhedz bud oc mandat / huad helder de ere aandelige eller verdzlige aff Paue eller Keysere/aff Doctore eller mestere/aff Augustino eller Thoma/aff Concilio eller Capittel/aff den Romske eller Bemiske kircke/oc alt det sõ der aff haffuer sin wect oc kommer offuer enss met den hellige scrifft/det skal mand holde oc lade bliffue ved mact. Och alt det som icke holder sin wect paa Weyskaalẽ eller kan icke holde den hellige scrifftis sting/det skal mand bort kaste foracte oc forsmaa/ oc holde det for vildfarelse oc ny guder/oc affskere det som en ny tro och en ny lerdom Acto. v. Mand bør mere ath lyde Gud en menniskene

Den Trettende

Alle menniske som ere paa iorden de skulle gøre deris største oc yderste flit der til ath de kunde lere scriffue oc lese om det er mueligt so ath de kunde lese den hellige scrifft oc Bibel/ serdelis de hellige Euãgelia for dem selff / oc for deris børn oc tiunende/ besynderlige om hellige dage

Thi ath det hellige Euangelium haffuer saa-
dan krafft oc mact met sig ath diss mere ith mē-
niske leser det met hiertens begerelse/ diss mere
giffuer Gud hannem sin naade til ath forstaa
det/ oc diss større tro ith mennicke haffuer til gud
diss større kerlighed beuiser han mod sin ieffn
christen/ oc io mere oc mere behager hannem de
hiemmelske ting. Det hellige Euangelium er oc
den største trøst oc hugsualelse som er paa iordē
mod all modgong/ sorg och drøffuelse. Det er
en stor och slem løgn ath somme sige ath mand
kan icke forstaa det hellige Euangelium vden
de doctores vdlegge det. Thi ath den hellige
scrifft er talet aff den helligand i saadan maa-
de/ ath hun sig selff vdlegger oc forklarer den
ene scrifft met den anden/ saa ath hun haffuer
icke behoff ath doctores eller menniske skulle
vdlegge eller forklare hende/ thi ath de ere alle
løgnere i dem selffue

Den hellige scrifft hun er rig oc fuldkom-
men nock/ hun er den tillucte vrtegaard / hun
er den beseglede kilde/ aff huilcken der oprin-
der oc vdflyder det euige liffuis vand/ som rig-
lige oc offuerflødige nock indflyder aff sig selff
i alle gode trofaste hierte Joan. iiij. oc vij. Kere
ven sig mig dog huo der haffuer lert alle mar-
ter och alle Eremite det hellige Euangelium:
Det kan vel vere ath de haffue oc studeret i tolff
aar i Pariss i det høye studium/ och haffue der
hørt den mestere aff det høye sind offuer det

hellige Euangelium in Collegio Sarbone det som mand taler oc holder saa megit aff det hellige Euangelio/ som aff ith katte skind vdi en bundmagers hwss. Hud lerde de Eremiter saadant ith gudfryctigt/ oc erligt leffnid. Det kan vel ske ath Scotus eller Thomas det giorde Rere Raboni och mestere huad distinctz brugede S. Peder/ S. Hanss/ S. Jacobus/ S. Judas eller Lucas i Apostlenis gerninger / eller S. Paulus i sine epistler oc sende breff /eller haffue de andet lert eller predicket for folcked/en det de hørde oc lerde aff Jesu Christo vor herre

Den fiortende

Alt det som muncke(ehuad som helst orden de ere vd aff)lere/siun ge sige eller predicke / det er altsammen aff menniskens lerdom/oc om deris doctores/oc om deris hellige med oc om den hellige Thoma om den subtilige Scoto oc om den merckelige Augustino om den hellige Alberto och om den englicke Bonauentura /och om den wofferuindelige Alexãdro de Ales. Thi siger ieg nu ath effter thi ath alle doctores ere vstadige effter menniskens nature oc art/ saa er der aff kommen en stor vildfarelse offuer all verden/fordi ath deris lerdom er icke bygd paa den rette sten/som er den hellige scrifft. De holde al ligeuel alt det sõ Thomas Scotus/Occam och andre flere scriffue lige met dẽ hellige scrifft/ieg siger eder i sãdigẽ at de sõ saadãt lere de ere i stor fare/thi det er obẽbare at Scotus oc Thomas oc

andre doctores komme icke offuerenss met deris lerdom/ men de ere twedractige indbyrdis emellem dem selffue/saa ath huad den ene siger det necter den anden/oc huad den anden opretter/det nedkaster den anden. Den ene siger det er en dødelig synd/den anden siger ath det er en naadelig synd/oc den tredye ath det er ingen synd. Naar ligfolket høre saadan twedractighed i deris predickē huad kūde de da andet tencke eller sige/en ath det er altsāmen tant oc løgn som de fare met Eccle. xxxiiij

Den Femtende

Alle som haffue herredøme/ som ere Keysere/ Konger/ Herrer oc Førster oc serdelis alle Bisper de ere alle plictige til/ vnder euig fordømelse ath tage alffuerlige vare det paa met stor flit oc god act/ath der inted andet predickis eller sigis paa predicke stolen en det hellige Euangelium/oc den hellige scrifft. Wore det saa ath der wor nogē Bisp som wore forsømelig her vdi/ som de nu alle sammen ere/oc forbiude det mere (Gud bedre det)ath det icke skal predickis/ en ath de der til hielpe/ath det skal predickis. Da ere de verdzlige herrer plictige til at vere det hellige Euangelio bistandige/ath det maa oc skal obenbare predickis. De skulle icke ansee eller acte om Pauen eller nogen Bisp vil der fore sette dem i band/fordi ath Christus vor herre siger. selff i Euāgelio. Huo som bekender mig for mēnisken / den skal ieg och bekende for min fader som er i hiemmelen

Dette er ith stort ord. Men om den verdzlige offuerhed ville vere forsømelig her vdi/da haff uer menigheden den mact aff scrifften at hwn maa gøre Gudz ord oc Euangelio hielp oc bistand ath det maa predickis oc leris obenbare/ Oc icke der fore acte pauens eller bispens wrede/thi ath mand bør mere ath lyde Gud/en mē nisken. Christus siger och clarlige Marci i det siste ca. Gaar bort i al verden oc predicker Euāgelium for alle menniske. Han siger icke predicker Kircke Lowen/eller Thomam/eller Aristotelem/eller oc mesteren aff de høye sind

Den Sextende

Gudz ord som er den hellige scrifft/de ere icke funderede eller stadfeste i philosophers vished i Cori.iij. Fordi kan den hellige scrifft icke beuisis eller vdleggis met Arristotelis eller Auerrois lerdom. Den naturlige konst met hendis lignelse haffuer icke alle vegne sted eller rwm hoss dē hellige schrifft. Der fore ere mange lerde mend bedragne i hende/ia der haffue oc nogre hellige mend fared vild der vdi

Den Søttende

Gudz mund som er den hellige scrifft hwn er sand/fast och stadig. Mar. xiij. Thi lader hwn sig icke bøye/eller gøre kroget effter menniskēs skickelse oc statuter. Men der tuert emod menniskene skulle regere/oc bøye dem effter den hellige scrifft/om the ellers ville bliffue salige

Den Attende

Saa er der nw saadan stor skilssmøsse emellem den hellige scrifft och philosophien/ oc emellem aff menniskens lerdom och konst/ath dē hellige scrifft kan icke forstaass aff nogen her paa iorden till hans salighed/ ehuor lerder han er/ vdē hwn bliffuer hānē besynderlige giffuē oc lerder aff Gud Joannis xij. Och Esaie. xxix. Men Gudz naade giffuis ingen hoffmodige wise/eller dem som sette aff deris hu oc sind till denne werden Luce. i. Vden de vende deris hw och sind om kring och bliffue wuise oc daarer. i. Corintheorum. iij. Och det skeer och aldrig vdē ath Gud gør det selff Johannis. vij. Ath bliffue wuiss och en daare i all menniskens wisdom i huilken mand vor tilforn well actet. Det skeer naar mand kommer til en ret bekendelse/till ath bekende sig selff. Apocalipsis. ij. Ath lere ath bekende sig selff/det haffuer ingen anden skolemestere som hannem det kan lære vden ret ydmyghed. Prouer. xi. Ath wære ydmyg det er ath ith menniske forsager sit eget leffnet/och bliffuer oc henger all eniste hoss Gud/saa ath samme menniske acter sig inted selff ath were/ och scriffuer oc legger sig icke heller nogit gaat till. Mē hās hierte er lige som det waare taget fra hannem/ och leder och søger effter det/till huilken det er tilhectet och tilbundet. Luce. i. Det er all eniste Gud vor herre. Naar menniscken saa elsker gud saa bliffuer det och forliget met Gud. Joannis xvij. ca. Och naar det er saa forligt met Gud oc

Gud er met det menniske. Den kyndskaff som menniskten kand haffue met Gud / hwn er inted andet i denne verdē en at bekēde gud oc hans vilge och hās budord. Psal. xxxv. Diss større hielp och bistand wi faa aff gud diss mere och mere bliffue wi oplijwsde i hans gudommelige vilge. Och ved den kerlighed och wenskaff. ath Gud er i menniskten / och mēnisken er i Gud / saa bliffue de baade ith indsegle / sō er den hellige scrifft Roma. xv. ca.

Thi hun er forsegled for all verdens wise / klo ge mectige och lerde mend ath de icke forstaa hende och de skulle icke heller forstaa hende indtill verdzens ende. Luce. xvi. capittel. Och naar mand holder dem den hellige scrifft fore / da bliffue de io mere oc mere forblindede oc forherdede. Joannis. xix. capit. Fordi ligger der icke mact paa till ith haar / om der er nogen Doctor i den hellige scrifft eller ey / eller Biscop / eller Paue / eller swine hyrde / eller nogen anden / sō ringe achtet er. Thi Gud haffuer holdet den mact och willkaar hoss sig selff / ath naar menniskten will wel eller ille. Da gør gud alligenell huad hānem løster / och giffuer sin naade huem han will. Exodi. xxxiij. capit. Och om der waare ingen anden scrifft eller forstand her paa iorden en denne regel / saa motte menniskten allige wel opløffte sit hierte till gud och sige Herre Jeg er en fattig syndere / miskunde dig offuer min wselhed och elendighed.

Men de store Doctores/ Mestere/ Raboni/och de gamle tempel suenc haffue det icke behoff. De scriffue dem ath vere alle deris fiende/som ere wuise oc daarer vdi Christo. Seer til i Næse vise /seer til ath Senecharibs Jern ring bliff-uer icke bøyet i eders nese oc i bliffue saa beske-mede i eders egen visdom til euig tid som screff-uit staar i Corint.iij. Huad er macten for vden Gudz redssel oc den hellige scrifftis forstād an det en at pine oc forføre de fattige folck/oc at leg-ge io mere oc mere stor byrde paa de fattige mē-niskes halss och den suare Pharaonis tynge / Alligeuel ath de ere frelste oc fri giorde ved Je-sum Christum vor herre/som S. Pouel siger oc beuiser. Men ved vor egen ondskaff haffue wi opueckt mod oss saadan Gudz wrede/ at wi for Konger oc herrer oc førster haffue fongit quind ske hoffuit/falcke/høge/storcke oc griffue

Den Nittende

Der kan inted dyrebare eller kostligere klenodye findis her paa iordē end en god predickere som ret lerer Gudz ord paa predicke stolen. Mat.xiij ca. Der fore skulle købstederne vere idige der om/oc spare der ingen penninge paa ath de kun de faa gode predickere/sō ere aff ith gaat erligt oc christeligt leffnid. Thi ath lige som piben ly-der saa dantzer oc gesterne. Er predickeren god oc vel forsøgt i den hellige scrifft/ da taler Gud visselige selff igennem hanss mund. Men er han en løgnere oc en bedragere da er gud langt

fra hannem och dieffuelen taler selff igennem hans mund Mathei xiij. Huorledis skulle folc ked eiltere kende Gud vden aff predicken. Naar de rette predickere legge det rene och huide korn for vden affner fore folcked/da æde de som side til bordz det rene oc huide brød/och naar det er forterit och fordøffuit. Da kommer der aff ith clart naturligt oc subtiligt blod/ oc aff ith gaat blod kommer en god complex/och en god cōplex gør en stadig oc karsk sundhed/ god helbrede oc karskhed gøre gode gerninger/gode gerninger bere met dem loff/priss och ære. Gudz ord er det rene oc huide brød som vddelis aff rette predic kere. De som side til bordz ere folcket oc almuen som høre Gudz ord /och naar de anamme det met flit saa fordøffue de det/och naar de tencke paa/huad Gudz ord er och huorledis de skulle det forstaa oc huor fore/saa ber det ith subtiligt blod met sig ath de lere ath forstaa huad Gud er/oc huad dē rette gudz loff oc ære er/oc huad den rette tro er oc huilcken de rette gode gernin ger ere. Huad menniskenn er oc ath han kan in ted gaat gøre aff sig selff. Forstādelsen gør an ger i sāmittigheden met vskickelige spørssmaal oc tuilactighed. En forstādig oc karsk samuittig hed gør menniskenn stadig i alle fristelser saa ath menniskenn holder sig fast op til gud oc den hel lige scrifft lige som til en fast sten klippe. Saa dan en god oc stadig karskhed hun lerer at gøre oc lade alting met lempe oc ma ade. Der aff kō

me da først de gode gerninger som ere Gud tæc nemmelige. Naar en gerning ehuor stor oc god hwn synis ath vere. Haffuer hwn icke sin rette grund och sin rette skickelse / da er hwn inted werd. Huo kan da lere eller giffue den menige mand saadanne store och høye ting till kende vden en vel lerder och gudfrøctig predickere. Naar folcked hørde inted andet en den hellige scrifft oc Gudz ord oc vilge/ da finge de icke hel der nogen anden forstand aff Gud oc hanss vil ge en den som ret och sand waare. Gud er selff sandhed oc gud er det euigeliff. Der effter føl ger god fred oc medynck offuer sin neffn christen oc gudz ord kommer det aff sted. Huad er be- dre paa iorden en fred/ oc ath haffue medynck indbyrdis offuer huer anden i vor elendighed Gud er sandhed oc han er selff all vor lycke oc saliged

Den Tiwende

Der kan ingen skadeligere oc verre ting vere eller skarpere oc dødeligere forgifftelse findis eller optenckis her paa iorden end en falsk pre- dickere Mathei xxiiij. ca. Omuent det brød om huilcket nu sagt er/ saa skalt du finde i sandhed ath det saa er. Paulus siger i det x. capit. til de Rom. Huo som kaller paa herrens naffn han bliffuer salig/ Huorledis skulle de kalle paa hā nem som de icke tro paa. Huorledis skulle de tro paa hannem aff huilcken de haffue inted

hørt/huorledis skulle de høre hannem for vden predickere/ huorledis skulle de predicke om de ere icke vdsende. Det er saa sagt vdi en almindelig forstand/ath menniskẽ kan icke anderledis kende Gud vden ved troen/oc troen kommer aff hørelsen/oc hørelsen kommer aff predicken oc predicken kommer aff Gudz ord ved predickerẽ. Fordi naar en predickere er wuiss wlerd oc falsk/som mange ere diss ver/ som inted andet gøre paa predicke stolen/ oc de vide icke heller andet en ath vdspy deris awind /løgn /onde ord oc deris hoffmodighed. De kunde icke heller inted andet gøre der til/huad mene i at han skulle predicke aff Gudz aand/eller den rette mening aff den hellige scrifft/ney sandelige/men ret lige som han er/ saa siunger han och sin vise

¶ Han haffuer inted andet len en fødelig oc menniskelig visdõ/keyserlig ret oc pauens kirckelow/Aristotelem/och Auerrois konst och den mestere met de sex hundrede opinatores. Fordi kan han icke helder andet lere eller predicke en menniskens wisdom/saa bruger du den/ och siden faar dw en seduan der aff, Seduanen føder saa en ond tilltid/och naar den onde tilltid er vel stadfest i dig/saa giffuer dw dig til ro och vel til fredz/lige som til en fast ting der endelige beslutter oc stadfester er/saa at du acter icke lenger ath spørge dig ret fore/ thi du ment ath dw haffuer giort ith vist och fast forbund met Gud om hiemmerige. Det kan dig icke fey le ment du

Alligeuel ath det er vel hundrede mile der fra
Huo kan eller vil komme dig fra den tro/ och
ehuor clarlige mā legger dig den helige scrifft
vd/och siger dig altıng met gaat skel/da est du
alligeuel wander ved det raadne kerre vand
som en sudere der altid vil vere i ker oc mose/oc
skøder inted eff ter det ferske kilke vand/ allige-
uel ath det bliffuer paa det siste hanss død. Saa
er oc dit hoffuit galet paa dig. Du vilt icke hø-
re den rette lerdō/det er dig altsāmē nyt/ du vir-
rer hid oc did met dit gamle och graaherede och
galne hoffuit/oc siger huad er det for en ny ler-
dom/hueden kommer hueden kommer han nu
hid met saadan lerdom. Jeg er vel lx. aar gam-
mel/och ieg hørde aldrig før saadan predicken.

J fordum tid haffue oc veret lerde mend/skulle
de icke vist dette altsammen / och huad ret eller
wret waar. Min fader hagde vel førlert mig
det om det wore saa/som de ny predickere nu le-
re. Saa skulle wi nu altsammen høre dieffuelen
til/oc vore forfedre hagde da alle sammen fared
vild. Huorledis komme wi her til? det er ketteri
oc vildfarelse sō de nu predicke oc lere(bort det)
Jeg vil bliffue hoss den gamle Gud/oc hoss min
gamle tro/oc hoss den gamle lerdom. Dette hø-
re de vnge folk/drenge oc piger/oc tencke da ved
dem selffue oc sige De gør vor sogne prest/ca pel
lan/müncke eller andre aandelige personer det el-
ler min fader oc moder saa/ da vil ieg oc saa gø-
re

Saa bliffuer der en stor hob som saa siger/ och den ene daare lerer den anden daare. Oc om nogen anden vil lere dem ith ord anderledis en sō de asne hoffuit lere/sige oc forstaa / da begynde de strax ath skrige oc robe icke met scrifften/men de bespotte/foracte/ och giffue spe gloser skende och fortale Gudz ord. Saa see de omkring dem om nogē vil rose dem oc sige. Eya huad en deylig mand er det/han kan straffe de Lutheraner O din daare sig mig nu/naar haffuer din Gud din tro oc din lerdom begynt. Saa siger du/ ieg haffuer saa hørt prediche alle mine dage. Saa hører ieg vel ath dine predichere haffue lert dig saa/ia huad haffue da saadanne predickere lert och predicket for dig/eller din scriffte fader i dit scrifftemaal/thi det er altit/o scrifftemaal feufftemaal/der aff wore megit at sige om tiden rectetil/lige som aff deris predicken. Saa siger du/han haffuer predicket S. Thomam Scotū Occam/ Capreolum / Aristotelem . Auerroim/ mesteren aff de høye sind/ Dormi secure/ Rosellū/ Brulifer / Orbeckū/ Anthonium de turri cremata/ Summulas oc dē aandelige oc verdzlige ret. O huad en stor forgiffter det. Saa spør ieg dig frādelis at huad er det for seller oc cōpaner som du haffuer nu op regnet for mig/ere de mēniske saa haffue de predicket om menisken / saa er menisken din Gud din tro oc din lerdom. Siger du ney icke saa de ere vell menniske men de haffue predicket deris lerdō, Sig mig da huad

delere. Swar. De leremegit gaat aff vor herre. Sig mig da framdelis om de ere alle sāmen hellige som tale om Gud? Ney huorledis da? de haffue selsyne spørszmaal det ene er mod det andet. Ligesom Homerus taler om affgudernis strid. Sig mig framdelis huad er deris spørszmaal ℂ De spørge om de hellige Trefoldighed/huorledis de ere/och huor de ere/oc huad de ere/oc huor fore de ere/ och huor Christus Gud er och huor han icke er oc huad han er/ oc huad hansz embede er/oc huad hansz mact er/oc huad den helligand haffuer for mact och krafft/och huorledis at Gud gør vnderlige ting i hans creature/de spørge oc om kostelige ting i himmelen/oc om Englene/oc huorledis wi skulle komme til himmerige/oc huad skersild oc helffuede er. Det er icke selsyn ting eller spørszmaal hoss dem. Kere huorledis kunde de det beuise? Den ene beuiser det met den scrifft/oc den anden met en anden scrifft. Men den beholder offuer haanden/som kan det beuise met de subtilige naturlige mesteris konst. Eya huad en mectig storing er det/ieg hører vel ath i den hellige scrifft ere de ennu i en begyndelse och skermøssel sammen. Men i de naturlige mesters fornufft och forstand det vil det først gelde/och der skal staa den rette strid oc blodstørtning. Kere ven siger mig huilcke de samme naturlige mestere ere so haffue lert eder saa stor visdom? Suar. Aristoteles er den yppersle och saa framdelis Plato

Auerrois oc Pytagoras. Saa hører ieg vel ath Aristoteles/Auerrois oc Plato ere de rette dommere offuer den hellige scrifft Men du siger at de bruge dē først oc sist i deris bøger. Sig mig framdelis om de naturlige mestere haffue veret Christne eller Hedninge Grecker eller Arabier? Sig mig først huem du kaller en Hedning. Suar. Den som haffuer ingen tro til Gud som wi Christne nu haffue/och som Jøderne hagde den tid Lowen waar til. Kere ven sig mig huorledis de Hedninge kunde vere dommere/oc kende den hellige scrifft/sō aldrig kende Gud/huo waar deris Gud? Suar Sol oc Maane/Juppiter/Mars/Venus oc de andre affguder. Eya huad en god ting er det. Huad ere de aff guder. Suar. Dieffuelens tienere oc suene

Beslutelsen

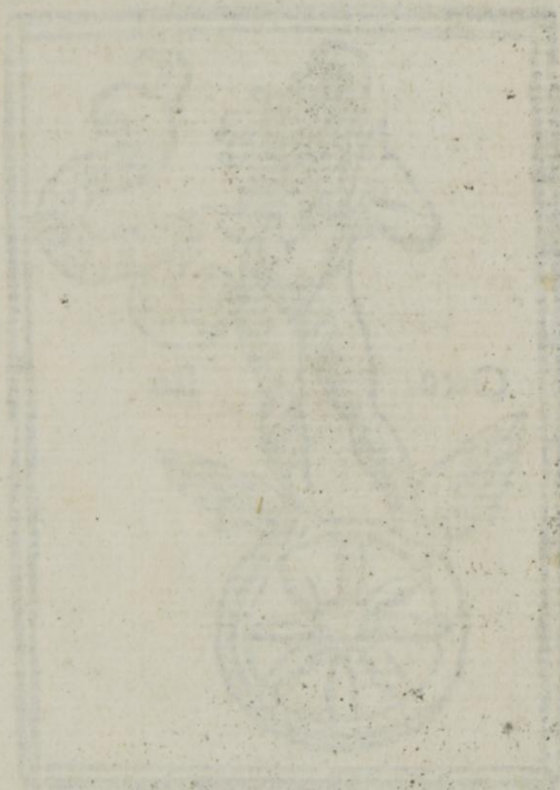
NWville wi gaa oc side tilsammen oc lede til bage igē effter din gamle Gud/din gamle tro oc din gamle lerdom. Huad ment dw om dieffuelē/er hā icke bleffuit din gāle Gud eller Aristoteles den mandrabere/eller Auerrois den Sodomite/eller Plato den Māgrelucke/och din gamle tro/din gamle lerdom

Fordi er det och inted ſagt/naar du ſiger. Jeg haffuer alle mine dage ſaa hørt/ der fore bliff-uer ieg der ved. Det er ith gammelt ſprock och det er ſant. Det er icke altſammen Guld / ſom ſkinner ſom guld Huorledis kūde affuer lignes met huede? Inted. Hør din gamle daare den dom ſom den alſōmectiſte Gud ſiger i denne ar-tickel ved ſin hellige prophete Hiere. i det xiij c. Kan en Morian omuende ſin hud eller it pan-ther diur ſine ſorte plette i huden (ſom han vilke ſige ney) Huorledis kunde i da gøre gaat ſom ont haffue lert? O we o we det er ith hart ord O din geck leſſ Hieremiam prophete fra førſte oc til enden/han ſkal vel ſige oc viſe dig din daar hed/och ath Gud haffuer vdſent ſin eniſte ſøn Jeſum Chriſtum hid ned paa iorden/oc beredt hannem ſaa herlige i hanſſ moders liff / oc det giorde han al eniſte for den artickels ſkyld/ ath wi kunde med hielpe oſſ ſelffue eller gøre noget gaat aff oſſ ſelffue. Och Gud fader ſagde hannē oc lāg tid tilforn huorledis der ſkulle kōme mange forherdede oc forſtockede gamle daarer och opſette dem mod hannem met deris gamle Gud/oc met deris gamle falſke tro/oc met deris gamle falſke lerdom oc de ſkulle forfølge han-nem/foracte oc beſpotte hannem/oc paa det ſiſte ſla hannem i hiel. Alligeuel ſkulle de icke offuer uinde hānē. Gud giffue at diſſe neſe viſe oc klo ge doctores oc meſtere ville dog flitteligē leſe dē prophete Hieremiam fra hanſſ førſte begyndel

ſe oc ind til enden/ da ſkulle de met Gudz hielp vel omuende dem/ oc bekende deris ſtore vildfarelſe ehuor liden en gniſt der waare i dem aff Gudz naade. Mē huad ſkal ieg ſige deris røſt er all igeuel Lam/ Lam/ ſom Vlffuen ſiger naar han hungrer

Jeg kan icke nock forundre der paa effter thi ath forløgelſen aff gammel tid giffuer oſſ ſtort vidneſbyrd der om ath Gud haffuer icke veret mere foractet/ forfølget och forſmaat aff noget folk i verden en aff dem/ ſom hagde beſynderlig befalning aff hannem/ at obenbare oc kund gøre hanſſ loff priſſ oc ære for huer mand. Lige ſaa ſkeer det en nu paa denne dag aff Biſperne oc deris ſogne preſter/ och det ſkal oc ſaa ſkee til verdens ende/ thi ath den hore ſom er kled i ſkarlagen aff roſen rød farwe beſat met guld och edele ſtene oc perler/ hwn holder en nu paa denne dag ſit gyldene ſkencke kar i ſin haand fuldt met hēnis horeries vbluelſe ſkēdſel oc ſkā/ oc biuder ſine bolere oc alle verdēs førſter dē druck Om huilcken S. Hanſſ ſcriffuer i ſin obenbarelſe i i det xvij ca. Och hwn gør dem alle druckne der aff/ ſom hwn er ſelff aff helgenis blod/ oc aff Jeſu martires. Den hore ſkal bedriffue hennis horeri met denne druck ind til verdzens ende/ oc hwn ſkal bliffue ſlagen aff eniſte aff Jeſu Chriſto/ thi ath ſeyeren er hannem all eniſte giffuen Fordi ſkal ingen ſtøde eller forundre ſig der paa

ath deris sag bliffuer saa ved mact oc gaar saa
løckſalige frem for dem. Oc at deris modſton‑
dere bliffue fortrøckede/ forderffuede och ihiel
ſlagne/thi ath det maa ſaa ſkee effter den ſpaa‑
dom/ſom der ſtaar Danielis viij. ca. Huo ſom
haffuer øren han maa det høre/oc tager dette i
de beſte maade/oc forlader mig det om ieg haff
uer i nogē ſted veret vhøffuiſke mod eder. Thi at
ieg haffuer dette ſcreffuit for eders beſte ſkyld
paa det ath ingen aff eder ſkulle her effter len‑
ge bliffue i ſin vildfarelſe och ſtaa emod
Gudz ord/oc ſiden bliffue fordøm‑
der til evig tid. Fra huilcket Gud
almectiſte vil beuare oſſ
alle met ſin naade
AMEN

Occa
sio

